10164

La Levera.

I. Ribera

9

JULIO DANTAS

LA SEVERA

OBRA EN QUATRE ACTES I EN PROSA

TRADUCCIÓ CATALANA

PER

I. RIBERA - ROVIRA

Estrenada al Gran Teatre Espanyol, la nit del 3 de Novembre de 1922

PUBLICACIONS RÀFOLS
Passeig de Gracia, 119
BARCELONA

REPARTIMENT

Don Joan, comte de Marialva. . .	Sr. Bruguera.
Don Josep.	» Capdevila.
En Custòdia	» Santpere.
En Roman, esquilador.	» Tormo.
En Repic, postilló.	» Giner.
En Daniel.	» Camps.
En Roc	» Ribas.
El Ninxa, taverner.	» Heras.
En Faluga, mosso d'estrep.	» Palahí.
El Negret, ídem	» Valls.
La Severa.	Sra. Casals.
La Cisca	» López.
La Mariona	» Viñals.
La Marquesa	» Montserrat.

L'acció s'escau a miljan segle XIX, *a Lisboa*

ACTE PRIMER

Un cafetí de sisos, entrant al carrer de Capellans, a Moraria, cau de postillons, traficants, marxants i dones de món. A l'esquerra alta una escaleta que dóna a un entressol baix, on el comte de Marialva té una cambra llogada, amb sortida al carreró. Damunt d'una de les taules, una guitarra.

En Roman, tipus d'esquilador alemtejà, gitanesc, *amb gec d'astracà, calces de cotó envellutat, estretetes i acampanades d'abaix, i amb esperó al peu dret; conversa amb En Daniel, asseguts ambdós a una taula de la dreta baixa. En Ninxa, dependent de cafè, amb cara afaitada, segueix la conversa des del taulell estant. En Custòdia, pobre diable epilèptic, esguerrat d'un peu, amb la cara arrugada per la cicatriu d'una cremada, riu tot sol, assegut a un banc de l'esquerra baixa, comptant i fent dringar algunes monedes d'argent que va descosint del folro de la jupa.*

ROMAN — Jo... no és per alabar-me, però encara ha de nèixer el *guapo* que em pugui *engatussar* en mercadejar una bèstia! Ni un *gitano*!

NINXA — (*Abocant-se al taulell*). Basofia!

DANIEL — Com va, el negoci?

ROMAN — Va a l'hora!

DANIEL — Feu bones vendes?

ROMAN — De *mistó*!... (*Amb una rialleta victoriosa*). No fa pas gaire temps! Tenia per aquí un cavallot baix, cansat, vell, que'm podia ser avi, i amb unes nafres, pervingudes d'esparavanys, que et dic que era una bona bèstia per al canyet!... Vaja! Què dirieu que li vaig fer?

DANIEL — Vós? Li vau clavar un tret! Vet-aquí!

ROMAN — (*Amb una riallada*). Me'l vaig vendre!

NINXA — A algun espanyol que era cec?

ROMAN — Li vaig llimar les dents per rebaixar-li l'edat, li vaig emmelar la boca perquè fes bona bromera, i li vaig enllustrar els *cascos* per dissimular-li els esparvarencs! (*Rient molt*). Semblava tota una altra, el dimoni de la bèstia! Vint dobles de quatre en or i bitllo-bitllo! Va ser per sant Bartomeu, a la Charneca!

674461

DANIEL Sí, sí; però també fan córrer que us han *enredat* alguna vegada!

ROMAN (*Prenent una actitud de dignitat*). A mi?

NINXA Vaia si corre!

ROMAN (*Furiós al Ninxa*). Qui t'ha encerat, cap de gaus?

DANIEL Certa *engatussada* d'uns *gitanos* d'Agualva...

ROMAN Mentida!

DANIEL Un *manso* que vau mercadejar per ser clapat de blanc, i al capdavall era guit i morell. (*A un gest de recusació d'En Roman*). No ho negueu, home! Aquestes coses se saben.

ROMAN (*Remugant*). Mal llamp els mati!

DANIEL (*Rient*). La *gitanada* us hi havia pintat les clapes blanques amb calç!

ROMAN Bé, sí... però eren molt ben fetes! Heu's-ho-aquí! Ben calçat del peu de cavalcar i de la mà de la llança, i amb bona estrella, vès qui no hi cau! Però... creu que mai més m'han *entorbat* venent-me gat per llebre! Ara filo més prim! Que vingui el més pintat! (*Al Ninxa que hi llença una riallada*). Bah, Bah! Dóna-me'n de la forta, tu, cara de pasqües; i no et fiquis allà on no et demanen!

NINXA (*Servint-li l'aiguardent*). Què direu, vós!... A mi se m'ha dit que us havien enganyat més vegades....

ROMAN (*Ventant cop de puny sobre la taula*). Prou... o d'un cop de puny t'ensorro la clepsa! Què entens, tu, en bestiar, per parlar amb mi?

DANIEL Vinguen cinc de la dolça, Ninxa!

ROMAN I *tabaco*: sents? (*A En Daniel*). No sé què dimoni anava dient... Ah! Si saps algú que vulgui vendre's algun cavallot... Farem tractes.

DANIEL Que jo sàpiga... Sols si...

NINXA (*Que per darrera d'En Roman fa signes a En Daniel*). Sols si fos D. Joan. El coneixeu?

ROMAN El comte de Marialva?

DANIEL (*Fent-se l'ullet amb el Ninxa*). Aquest mateix. Me sembla que té un bon alaçà per vendre.

NINXA (*Ponderant*). Cosa bona!

ROMAN Alaçà, o molt bo o molt marrà. Però on l'ensopego per parlar-hi?

DANIEL Què sé jo!... Potser a la cotxeria del carrer de l'Arc.

NINXA (*Mirant el rellotge*). O sinó espereu-lo. A aquestes hores ja surten dels *toros*, i el senyor comte, sempre acostuma a passar per aquí.

DANIEL (*Assenyalant l'escala de la dreta*). Com que dorm aquí dalt, quan se queda a Lisboa... Té l'entressol llogat.

ROMAN Essent així m'esperaré. Tant se val! (*A En Daniel, que està fumant*). Dóna'm foc. Doncs no sabia que el Marialva toregés avui.

DANIEL Quedeu-vos, home... Vos dic que no perdreu el temps. Sentireu la Severa cantar i guitarrejar el *fado*. Ella ve aquí cada nit.

ROMAN La Severa! Ja n'he sentit parlar.

NINXA També ha anat a la *corrida* reial!

ROMAN (*Fent l'ullet amb malícia*). Bona egua criadora: eh?

DANIEL Es la millor *fadista* de Moraria! Quan canta, sembla i tot que la nostra ànima se n'hi vagi, darrera d'ella! Però... sang de *gitana*, braç pelut i foc als ulls! No és per a qui en vol... Es per a qui ella vol! M'enteneu? Xinella de xarol, mocador vermell... (*Girant-se a En Custòdia, que se'ls mira, cara-girat, per damunt l'espatlla, inquiet, des de que ha sentit el nom de la Severa*). Veritat, Custòdia?

CUSTÒD. (*Després d'un instant de silenci*). Vés a lladrar a la lluna!

DANIEL T'agrada la musica... Això és un deix que t'ha quedat de les sagristies.

NINXA Tu, Custòdia: no tocaveu mai el *fado*, a l'orgue?

DANIEL Si t'hi propasses gaire, amb la Severa, ella és mossa per desfer-te d'un revés!
(*En Custòdia, sempre mal-fiat, se guarda els diners i s'aixeca per anar-se'n*).

ROMAN (*En reparar en la coixera d'En Custòdia i mofant-se'n amb fortes riallades*). Repareu. Posa la pota ranca com els cavalls esparavanyats!

CUSTÒD. (*Caminant cap a la porta i mirant-los amb rancúnia*). Brètols! Brètols! (*Surt*).

REPIC (*Apareixent al fons amb catxutxa de pell de conill, gec blau, fuet i esperons de llautó, com tots els postillons de l'època*). Que'l criador dels merlots vos beneeixi!

DANIEL Hola, Repic!

ROMAN Tu per aquí?

REPIC (*Avançant, mentre En Custòdia s'escapoleix*). I doncs? Jo sempre al rastre de la cantadora! (*A En Ninxa*). Porta'm un got de la rabiosa, que

se m'asseca la gargamella!... Bona *corrida*, minyons!

DANIEL Ja s'ha acabat?

NINXA (*Servint l'aiguardent a En Repic*). Apa!

REPIC Només el temps d'acompanyar a casa un senyoret enlevitat i amb armilla color de perla. Pel camí he trobat el senyor comte que tornava del *torín* a cavall. Ah, companys! Ha clavat una *farpa* a la tira a un brau, que la plaça s'ensorrava! Després una altra de cara a un llombard: ben posada, viva Déu! Tan engrescat hi estava, que quasi em fugia la llum dels ulls! Només li veia la casaca de vellut vermell, clapada d'or, lluint entre la polseguera, i dal de tot, al mig d'una clariana de sol, la cara de la Severa! Ah, minyons! Quina *corrida*!

ROMAN I la tartana?

REPIC El Pigat m'hi té compte! I doncs! Volia ser aquí quan arribés D. Joan.

ROMAN (*Abraçant-lo*). Molt bé, Repic, molt bé!

REPIC No pot tardar gaire, em sembla! Quan jo he passat, trotant, vora d'ell, a la boleia, l'he vist a cavall acompanyat de D. Josep. I, o m'han enganyat els ulls, o juraria que portava la cara bruta de sang!

DANIEL De sang?

REPIC (*Afinant l'orella*). Espera't! Sembla que sento... Són ells, són ells, que arriben!

ROMAN Ara sí que li parlo de l'alaçà, al senyor comte!

REPIC Es el senyor comte! Mireu-vos-el! Porta el cavall alaçà.

NINXA Sí: ve amb l'alaçà borni... (*Entenent a un cop de colze d'En Daniel, que li parla a cau d'orella assenyalant dissimuladament En Roman*).

ROMAN (*Que ho ha sentit i s'acosta, desconfiat*). Què dieu?

NINXA (*Dissimulant una rialla i tarallarejant*). En Manel borni, que toca la guitarra!

(*Entren D. Joan i D. Josep*).

D. JOAN Ei! Tu, Ninxa! Ten-me els cavalls!

(*Tots, menys en Roman, surten al carrer. Veus d'En Repic, d'En Daniel i del Ninxa, que rodegen el comte, allà al defora*). Senyor comte! — L'enhorabona! — Senyor comte! — Senyor D. Josep!

ROMAN (*Com repensant-se*). Vaja! l'alaçà em convé! Fa per casa!

D. JOAN (*Entrant junt amb En Repic i En Daniel, amb casaca vermella brodada d'or, botes de muntar a la portuguesa, en vestidura de toreig, la testa ensagnantada, portant una xinella i una flor o la mà*). Tot ha anat meravellosament! Un sol esplendorós i braus d'En Dàmasso.

ROMAN (*Descobrint-se, en una cortesia que el comte no veu*). Senyor comte!

D. JOAN Don Josep ha clavat una bona *farpa*! Hola, nois! Encara no ha vingut, la Severa?

REPIC Jo també hi era, al sol! Allò sí que ha sigut una *corrida* reial!

D. JOSEP (*Entrant, també vestit a la marialva, amb una manta al braç, cridant els d'afora i pujant tot seguit les escales de l'esquerra alta*). El Garrell que s'endugui el poltre.

REPIC Fins m'han vingut ganes d'abraçar-lo, senyor comte.

D. JOAN I per què no m'abraces, Repic?

REPIC (*Avergonyit*). Un pobre postilló!...

D. JOAN Digues el rei de la boleia, bergant! Tu a vares de la tartana, i no hi ha llanta que duri tres dies. Ets un mestre de postes, guiant, i ningú et guanya en les carreres! Aquí on el veieu, amb esperons de llautó daurats amb colradura i mocador d'Alcobaça, no hi ha postilló que li passi la mà per la cara! Et dónes vergonya d'abraçar-me? Jo també he estat cotxer! Vinga una abraçada, Repic!

REPIC (*Abraçant el comte, commogut*). Oh! senyor comte!

DANIEL (*A D. Joan*). Cotxer?

D. JOAN Sí: a Londres, per divertir-me! Es una història llarga!

REPIC (*Mirant-se'l*). Va brut de sang!

D. JOAN No ha estat res, companys! Una xinella que m'han tirat d'un *tendido* de sol mentre clavava una *farpa* a la mitja volta. Va brollar la sang de seguida. No sé qui pot haver estat... Alguna *fadista*, segurament...

REPIC (*Examinant la xinella*). Xinel·la de xarol amb repunt vermell?... No pot ser d'altra que de la Severa!

D. JOAN (*Amb alegria*). De la Severa!... Potser sí que ho és! Potser sí!

ROMAN (*Empenyent En Daniel cap al carrer*). Sortim a veure aquest garaix.

D. JOAN Ahir vam cantar el *fado* plegats esperant la ramada dels braus!

D. JOSEP (*Que ha baixat l'escala i s'arriba fins D. Joan, somrient*). I la flor?

(*En Daniel apareix a la porta del fons i fa un senyal a En Repic, que puja i surt amb ell*).

D. JOAN La flor... Ah, sí! La flor... jo sé d'on ha caigut.

D. JOSEP Estava preciosa, la marquesa... L'has vista? De damasc color de foc amb grans ramatges de plata... A cada giravolta del cavall, els seus ulls brillants et seguien la casaca vermella... Està boja per tu! Et persegueix per tot arreu... Als balls, als *toros*...

D. JOAN Amb faldilla d'indiana planxada, faca a la lligacama i xinella a la punta del peu... l'accepto!

D. JOSEP Ja tires per lo groller, per lo ordinari.

D. JOAN Li falta sang, li falta raça!

D. JOSEP Però has de confessar que és una dona superba!

D. JOAN (*Treient-se la casaca amb un gest de desdeny*). Com les altres. Arriba't aquí dalt, a buscar-me la jaqueta. Una *fadista* sang-blava que es tenyeix els cabells d'un ros venecià, es pinta ulleres i fa furor als balls del comte de Farrobo! (*Deturant a D. Josep, que anava a pujar l'escala*). Escolta, tu: que ets amic del marit?

D. JOSEP (*Sense compendre*). Sí. Per què?

D. JOAN (*Deixant-lo pujar*). Doncs festeja-li la dona.

D. JOSEP Vés al diable!

D. JOAN Res més comode. Aprofita't, D. Josep. Lo que ella vol és un *torero*. Un senzill canvi de casaques: la meva és vermella, la teva és verda... Ella deixa el vermell pel marit, i jo el passo de muleta! (*Esbossant una navarra amb la casaca*).

D. JOSEP (*Tirant-l', des del cap de l'escala, la jaqueta de vellut negre, la faixa i el barret d'ales amples, un castoreny*). Saps què pots fer? Recull les teves bromes i acompanya'm al cafè d'En Bigorra.

D. JOAN (*Tirant a D. Josep la casaca i l'armilla blanca de seda*). No puc. Vés-hi tu.

D. JOSEP Que esperes algú?

D. JOAN Sí: la Severa.

D. JOSEP La Severa?

D. JOAN Vam quedar que ens trobaríem aquí després de la *corrida*. (*Mirant el rellotge*). Ja tarda!

D. JOSEP (*Baixant l'escala*). Es a dir que't quedes a rom-

pre el *fado* pel barri dels Capellans? Ja sé que aquesta nit ningú te'n treu d'aquí.

D. JOAN Què hi vols fer, amic! Només tres coses em commouen: un bon cavall entre els genolls, un bon brau girat de cara, i la Severa cantant el *fado* rigorós! Ahir a la nit, esperant la ramada, amb la guitarra als dits, va fer plorar mig món! I en bona fe que té gràcia, la *fadista*, amb el mocador vermell damunt la cabellera fosca i un tros d'or a cada orella!

D. JOSEP Diuen que té el cos ple de senyals.

D. JOAN Crec que sí. Egua pura-sang!

D. JOSEP D'una morenor daurada. Diu el marquès de Niça que fa perdre els sentits estirada nua sobre una certa colxa de seda vermella. L'hi has vist mai?

D. JOAN El dia que jo li posi els llavis assobre ja pot dir adéu a Moraria! I, doncs, què et penses? Allà on la veus, peluda de braç, trepitjant ferm, *gitana* i *fadista*, és la dona que em convé.

D. JOSEP (*Encarant-se-li*). Si estaràs enamorat de la *gitana*?

D. JOAN Jo? Si encara no li he posat un dit a sobre!

D. JOSEP Per això mateix.

D. JOAN Doncs sàpigues que potser sigui aquesta la última nit que la Severa canta el *fado* a Moraria! Està dit! (*Agafant la bandúrria i tirant-la a En Repic i En Daniel, que treuen el cap per la porta*). Apa, companys! Afineu la bandúrria, que avui és nit de *fado* i de gresca!

REPIC (*En veu baixa*). Senyor comte! En Roman esquilador li vol comprar l'alaçà!

D. JOAN Què dius, ara?

DANIEL Està comptant quinze dobles! Diu que no en dóna més!

D. JOAN Quinze dobles de quatre per un cavall cec i nafrat de les sofrages? Crideu-me En Roman de seguida, companys!

DANIEL (*Rient*). L'alaçà cec!

REPIC (*Molt alegre, fent un saltiró*). Quinze dobles de quatre!

DANIEL (*Cridant*). Ep, Roman!

D. JOSEP I després, quan ell s'adoni de l'ensarronada?

D. JOAN (*Asseient-se, esgarrapant la bandúrria*). Ja m'arreglaré. No rieu: eh? Ja veureu com l'*engatusso*... noblement! Pitjor que un *gitano*!

D. JOSEP (*Sortint*). Mentre tu mercadeges, m'arribo en un salt al cafè d'En Bigorra.

ROMAN (*Entrant tot rascant-se el clatell*). Hola, senyor comte! M'han dit que es volia vendre l'alaçà...

D. JOAN Segons i com. No pensava vendre-me'l tan aviat: és un cavall que m'agrada. Però tem preu, i si ens entenem...

ROMAN Jo en dono deu dobles de quatre.

REPIC (*Baixet a En Daniel*). Ja n'ha rebaixat cinc... Xucla com les serps!

D. JOAN Ja us l'heu mirat bé, el cavall, Roman?

ROMAN Prou, que me l'he ben mirat!

D. JOAN N'esteu ben cert? Mireu que és un bon alaçà daurat, cavall de marca, de quartes blancs, ben clapat. No té vista, això no... Vull dir que no serà una estampa.—M'enteneu?... però és un cavall bonic i de confiança!

ROMAN Potser sí... Jo no diré que no!

D. JOAN Vós doneu quinze dobles de quatre pel rossí i esteu segur de vendre'l per trenta al mercat d'Agualva. Què aposteu?

ROMAN (*Amb aires d'entès*). Que té manyes, o bé és revés, el cavall?

D. JOAN Ja us ho he dit, home! La única tara, és que no té vista... Vull dir que no és una estampa: heu's-ho-aquí! Ja ho veieu: jo no us vull enganyar. Venc com a comte i no com a *gitano*. Us ne podria demanar vint dobles; perquè, vaja, el cavall s'ho val: és el meu cavall de sella, un cavall dels meus, un cavall *fadista*, un cavall fatxenda... Potser demà ja no el voldré vendre, i vós us perdeu un alaçà daurat i de la raça d'aquest, que és *cego* per córrer!

ROMAN Me'l dóna per catorze dobles?....

D. JOAN Quinze dobles! Es l'últim. Desembutxaqueules, i el cavall és vostre! (*Guitarrejant amb aire distret*). Abans penseu-vos-hi bé. Negoci fet és negoci fet. Mireu si us convé el cavall tal com és...

ROMAN (*Treient-se la bossa*). No, el cavall m'agrada: em fa peça. Això de no tenir vista... una bona sella i uns bons guarniments, ho adoben. (*Rialles dissimulades del postilló i d'En Daniel*). Tretze... catorze... quinze... (*Comptant les monedes*). Aquí van les quinze dobles, i en or del bo.

D. JOAN (*Estenent-li la mà i encaixant a la moda gitana*.

amb l'encreuament de braços, com a senyal de tracte clos). Vinga una encaixada, Roman!

ROMAN I moltes gràcies, senyor comte!

(*Repic, Daniel i el Ninxa, rodejant l'esquilador, morts de riure*). Bona compra, Roman! — Se us felicita — Bona compra!

ROMAN (*Rient amb ells, radiant*). Un alaçà que val cinquanta dobles de quatre! L'hè engallinat! (*A D. Joan*). Senyor comte, a reveure!

D. JOAN Adeu-siau!

REPIC (*Al comte, veient sortir l'esquilador*). Se'n va més content que unes pasqües, tot enfaristolat! Està *de borla*!

D. JOAN Lliçó de *gitanos*! (*Tirant una moneda damunt del taulell*). Aquí va una *llàmara*! Beveu a la salut d'En Roman, minyons! Jo pago!

D. JOSEP (*Entrant tot esbufegant*). Joan!

D. JOAN Què hi ha?

D. JOSEP La marquesa!

D. JOAN La marquesa?

D. JOSEP Sí: allà baix, a la carretella. Et vol parlar de totes passades.

D. JOAN La marquesa? Però... què vol? Aquesta dona és boja! Diga-li que no pot ser. Qualsevol cosa: que no m'has trobat... que no hi sóc...

D. JOSEP Es impossible! La carretella ens ha seguit!

D. JOAN Això és un rapte, D. Josep! Però, per què diable no hi vas tu? Deixa't raptar, home! Sacrifica'm la teva virtut. Es un gran favor que em fas!

D. JOSEP (*Agafant-lo per un braç*). No tens més remei que anar-hi! M'he compromès a portar-t'hi...

D. JOAN I la Severa que està per venir!...

D. JOSEP Deixa-ho córrer! Es una bella aventura... La marquesa t'adora... Està deliciosa... Els cabells de la nuca com un nuvol d'or escampats sobre el mantó de vellut negre... (*Volent-lo arrossegar*). Apa, vés-hi, idiota!

D. JOAN Vols que em presenti així, amb jaqueta de sargil i esperó daurat, mig torejador, mig bergant?

D. JOSEP (*Arrossegant-lo*). Estàs famós!

D. JOAN I la Severa?

D. JOSEP Són un parell de voltes en la carretella... Un instant!... Tens temps de sobres! I, després, què hi vols fer?

D. JOAN (*Sortint amb D. Josep*). Què hi vull fer? Resistir-m'hi a ultrança! Ja ho veuràs! (*Embolca-*

llant-se amb la capa, traçant un gran gest). He fet de *gitano* deu minuts: vaig a fer de comte un quart d'hora!

REPIC (*Bevent*). Avui tastem *panyí* del bo i de bon preu!

DANIEL Sort del baré del senyor comte!

REPIC A la salut d'En Roman, ull viu, el xalan més esquilat de Portugal! (*Recordant*). Ara que hi penso: Què li heu fet, a En Custòdia, que estava tant cremat quan jo he vingut?

DANIEL Res! Li parlàvem de la *gitana* i d'aquells canelobres de plata que va *etxurar* a Guimaraes...

NINXA Era sagristà, el *sorge*!

DANIEL Ara li ha dat per agradar-li la Severa. Recull diners per conquistar la xicota, i encara no veu la *gitana*, ja li està amb la cantarella: «En tinc prou?... En tinc prou, Severa?»

REPIC (*Rient*). Prou és un setmesó fet d'estranquis! (*Se sent al defora la veu de la Severa cantant el* fado. *Rialles, guitarres*).

DANIEL Calleu!... Ve la Severa!...

ROMAN (*Traient el cap pel fons*). Tu, Repic! Qui és aquesta que ve tant alegra?

REPIC Es la Severa! No l'heu sentida mai?

DANIEL La joia de Moraria!

REPIC (*Anant a la porta del fons i mirant*). Torna dels *toros* amb tota la brivalla!

ROMAN (*Commogut*). Té ànima, la *gitana*!

REPIC (*Fent l'acompanyament des de dintre amb una altra bandúrria*). El *fado* ploraner!... Ansia, *fadista*!

DANIEL Ara veureu lo que és una egua de sang, Roman! Foc als ulls, i el cor arran de boca!

ROMAN (*Estirant-se el gec que amb aires de conquistador*). Es fadista?

DANIEL Corre el *fado*, és cert; però no per misèria. Té molts senyors de la noblesa que la colguen de diner! Feu el valent amb ella, i feu córrer l'eina, que li agrada!

ROMAN (*Fent el peça, fanfarró*). Ah! sí? Li agraden els valents? Doncs deixa-la per a mi!... Ja veuràs. Fixa't!

VEUS (*Dintre i fora, amb entusiasme*). Bravo! Molt bé! Severa!

SEVERA (*Apareixent al fons amb ulls brillants, vermella i la bandúrria als dits. L'acompanyen En Roc, meuques, moces d'enagos planxats, etc.*) Salut. brivalla! Des del Camp de Santa Agna que vinc descalça d'un peu! Bona *corrida*! Visca Don Joan, que és la flor dels cavallers!

VEUS Visca el comte!

SEVERA (*Enlairant la guitarra*). I an aquell que em digui que no, li rompo aquesta guitarra per la cara!

ROMAN (*Eixint de la colla amb bravura quixotesca*). Doncs jo dic que no!

SEVERA (*Corrent cap al marxant, com una fera, amb la guitarra al puny*). Ah! sí?...

REPIC I DANIEL (*Agafant-la per l'espatlla i aturant-la*). Severa!

SEVERA (*Mirant la figura còmica d'En Roman, i passant repentinament de la fúria a la mofa*). Qui és aquest pagès que sembla un porc vestit de marxant?

REPIC I DANIEL (*Amb una gran riallada*). Aplègala, Roman!

ROMAN (*Ple de por, però volent ésser graciós*). Si vinc, t'arrenco les arracades, bordegassa! (*Tota la colla riu mirant En Roman*).

SEVERA (*Mirant i remirant l'esquilador*). Apa minyons, que us en vaig a fer el retrat! Barret ample, a la Cristina, i esperó només a un peu... Repareu quina tralla i quins gànguils me'n rumbeja aquest *xivata*! Se veu que és ric, el *baranduy*. (*Referint-se a la cadena del rellotge i als anells*). Bon vi, bona teca i bona jeia!... (*Fent-li saltironar la cadena d'or*). Deixa'm veure, tu!...

ROMAN (*Passant la mà per les anques de la Severa*). Fixeu-vos quina gropa! Això és bon bestiar!

SEVERA (*Picant-li els dits*). Bon bestiar vol dir porcs, poca-solta! (*Posant-se-li enfront*). I, escolta, què hi entens tu de *toros*? Digues!

REPIC (*A la Severa, assenyalant En Roman*). Es En Roman esquilador! No n'has sentit a parlar mai?

DANIEL Té més *lubé* que ronya! (*Ditejant volent dir diners*).

NINXA Es més ric que un jueu mort!

ROMAN (*Fent dringar una culebra vora l'orella de la gitana*). Sents, com dringa? Fora tot per a tu, si volguessis!

SEVERA (*Amb menyspreu*). No te'l necessito! Ne tinc i

me'n sobra per clavar-te'n un grapat als morros! (*Llença un grapat de diners a la cara d'En Roman. Riallades*).

ROMAN Ets rica, eh?...

SEVERA Tinc el sol.... com tu!

ROMAN (*Caient-li la baba*). Si vinguessis amb mi cap a l'Alemtejo, te vestiría de seda!

SEVERA Seda i *fado* burgès!... Dóna-me-la, que t'hi fregaré la cara bruta!

ROMAN *Xaveia*, ets molt orgullosa! Sembles una madama, que tot ho desprecies!

SEVERA Sóc la Severa! La meva mare és gitana i el meu pare... és tothom! (*Encarant-se-li altre cop*). Però... digues veiam: què hi entens, tu, de *toros*? Coneixes al comte de Marialva?

REPIC (*Ponderant, amb un xiulet*). Com a un gos roig!

SEVERA L'has vist mai torejar?

ROMAN No, ni ganes!

SEVERA Doncs si no l'has vist mai, què garles capsigrany!

DANIEL Per fer-te picar, vet-ho-aquí! Te volia sentir la *llabia*!

SEVERA (*A En Roman, rient*). M'anaven pujant les sangs al cap: entens? T'has ben escapat de que et ventés una *moscarda* als morros, siguis que siguis! (*Prenent-li el cigar de la boca i encenent un cigarret*). Dóna'm foc! Doncs mira: qui no ha vist en Marialva clavar una *farpa* a la tira, amb el *toro* aixecat, no té sang de portuguès!

REPIC Espanyol i *gitano*, és ell pel negoci!

SEVERA (*A En Roman*). No has vist mai una *corrida* reial, tu? Doncs ara veuràs com se fa la sort a la Marialva! (*Prenent el fuet al postilló*). Deixa'm el fuet, Repic! (*A l'esquilador, de fuet al puny*). Això és la *farpa*! Tu ets el bou!

ROMAN (*Indignat*). El bou?

SEVERA Sí! el bou, el bou! Què té que veure? Ets el bou només aquí, entre nosaltres!

REPIC (*Fent un salt i posant-se al devant d'En Roman*). Jo faig de ramader!

DANIEL Apreta ferm, Roman!

REPIC (*Arrossegant l'esquilador cap a la part de dintre del taulell*). Apa! cap al corral!

ROMAN Vaja! Ho faig per tu, *pitera*!

SEVERA (*Traient una xinella d'una de les amigues i calçant-se-la*). Ara va! Ara va! El comte surt a to-

rejar a cavall del rosset, un cavall sense bombolla, fi com un *coral*! Dóna un tom per la placa, giravoltant airós. La casaca, picada d'or, rellu com una ratxada de sol. El corser renilla, li creix l'escuma a la boca, esgratinya la sorra, i es planta! Ah, bergants!... L'agutzil se li acosta; el Marialva li pren una *farba*; li cau una flor als peus, li cullen, l'aguanta amb les dents, aixeca l'agulló sobre els estreps, i espera el *toro*! S'obre el *torin*. Surt el brau. Envesteix encegat pel sol! (*En Roman, a qui En Repic engega d'una emblenta*). Envesteix, dimoni! El comte li passa per la testa com un llamp, i zas! li romp la *farba* sobre el bescoll molsut! (*Rematant la sort, al fons, amb una cabriola*). Què m'hi dieu, brivalla?

TOTS (*Amb entusiasme*). Bravo, Severa! Bravo!

ROMAN (*Escorregut, al mig de tota la colla*). Quan un menos s'ho espera... resulta un bou!

SEVERA (*Tirant la xinella a la seva amiga*). I, ara sabeu perquè he tornat amb un peu descalç?... No podent-li tirar el cor, li he tirat una xinella!

REPIC Jo ho he dit deseguida que era teva!

SEVERA Ouan he vist que l'havia encertat i li havia fet sang a la cara... he tingut una alegria!... (*A En Daniel, que li aguanta la guitarra*). Vinga. Vinga la mestressa del *fado*, gitanalla, engegueu-me'n un de rigorós!

VEUS El *fado*! El *fado*! (*En Roc, que ha continuat vora la Mariona i la Cisca en una contra-escena minuciosa, s'abroba a la Severa amb una gran expressió de tristesa*).

ROC Severa...

SEVERA (*Que anava a començar a cantar*). Què vols, Roc?

ROC (*Com qui s'excusa*). Nosaltres ens n'anem cap a casa. La Mariona no es troba bé. (*Assenyalant la Mariona, molt esgrogueïda, amb els ulls brillants, febrosos, i el mocador, sangonós a la boca, tot tossint*). Ha tret més sang per la boca!...

SEVERA (*Commoguda, corrent cap a la Mariona*). I, doncs, què és això, Mariona?

DANIEL (*A En Roman*). L'amiga d'En Roc, que està tísica...

MARIONA (*A la Severa, amb un somriure*). No és res! Es

una soleiada!... Em vindria tant de gust, era un raïm!...

CISCA Allà baix ne venen. Vaig a comprar-ne.

SEVERA (*Donant-li diners*). Té *quartos*, Cisca.

ROMAN (*Contemplant la Mariona*). Pobreta!

REPIÇ (*Abraçant En Roc, que té llàgrimes als ulls*). De què plores tu, ara Roc? Si se't mor, que l'enterrin, home! Se'n va una i en ve una altra!

ROC (*Eixugant-se els ulls*). Com aquesta, no!

SEVERA (*A la Mariona*). Te'n vols anar cap a casa?

MARIONA Voldria que En Roc em fes una carta a la mare. Em sembla que ja no la veuré mai més. Tu encara tens mare, Severa?

SEVERA La meva és *gitana* i corre el *fado* com jo!... (*Commoguda*). Com nosaltres!...

CISCA (*Entrant, amb la falda plena de raïms*). Ja sóc aquí. Té raïms, Mariona!

MARIONA (*Prenent-ne un gotim, molt alegroia*). Oh, gràcies, gràcies. Cisca!

SEVERA (*Treient-se diners de la butxaca i donant-ne a En Roc, d'amagat*). Tu necessitaràs quartos... Pren, Roc...

ROC (*Acceptant, avergonyit*). L'apotecari se'ns ho menja tot... (*Commogut*). Déu t'ho pagui, Severa! Tu, Mariona! Anem-se'n...

CISCA Jo també vinc... (*Apropant-se a En Daniel, esporuguida*). Me'n vaig amb ella, Daniel.

DANIEL (*Baixet, amb rudesa, colpejant la butxaca de la jaqueta*). Mira que estic sense una malla... Sents? Ves com t'ho arregles! Si a la nit no portes mònita, et revento!

(*La Cisca va a juntar-se amb En Roc i la Mariona, sortint tots tres acompanyats fins a la porta per En Repic, En Daniel i En Roman*).

SEVERA (*Qui resta sentada en un banc, amb els colzes als genolls i el cap entre mans*). Maliatsiga el cor que tenim!

REPIC (*En to de filòsof, baixant, i menjant un gotim*). Ta tens raó, ja!

SEVERA (*Aixecant-se i veient la colla entristida*). Apa, què feu? Sembla que hagiu perdut l'esma! Qui canta, el seu mal espanta! Cantem i fora! Vinga el *fado*! (*Agafant la guitarra. Canta*).

Ai, l'amor de les del *fado*,
no hi ha amor com l'amor d'elles!
baix, arran, arran de terra,
alt, que arriba a les estrelles!

CUSTÒD. (*Treient el cap per la porta, molt content i cantant amb la Severa*).
... baix, arran, arran de terra,
alt, que arriba a les estrelles!

TOTS Ei! Custòdia!

REPIC Ouè hi vens a fer aquí, tinyós?

ROMAN Esgarrapa-cristos!

DANIEL (*Mofant-se'n*). Sagristà!

CUSTÒD. (*Apropant-se a la Severa i ensenyant-li els diners d'amagat*). En tinc prou? En tinc prou, Severa?

DANIEL (*Volent amarrar-lo per la gola de la jupa*). Fora d'aquí, ximple!

SEVERA Deixeu-lo estar, i ara! (*A En Custòdia, rient, i amb una expressió de semipietat*). Encara no en tens prou, Custòdia! Vés recollint, vés recollint... i fins el dia de sant Ximplici, a la tarda! Ah! I quan siguis ric, compra't un pandero!

DANIEL (*Rient com un beneit*). Vés a manllevar una altra fesomia!

REPIC Digues a ta mare que t'adreci!

CUSTÒD. (*Encarant-s'hi, amb rancúnia*). Brètols!

ROMAN Ara vé aquest beneit a malmetre'ns el *fado*!

SEVERA No hi fa res, minyons... Ara, fins que vingui el Marialva, no hi haurà *fado* repicat!

REPIC El comte ja ha vingut!

SEVERA Ja ha vingut?

ROMAN Jo li he comprat l'alacà i tot!

SEVERA (*Avespada i encarant-se amb En Roman*). Mentida!

DANIEL Sí que ha vingut, sí! Ell i D. Josep.

ROMAN I que no l'esperis pas, aquesta nit! Què t'hi jugues?

SEVERA (*Amb orgull*). Si sap que jo sóc aquí, vindrà!

ROMAN (*Mofeta*). Oh, i el cas que en fa de tu!

SEVERA Vindrà! Jo et dic que vindrà! Vindrà perquè jo ho vull, entens? Hem quedat així i m'ha promès venir aquesta nit... Ell a mi no em falta!

ROMAN (*Amb aires misteriosos*). Doncs ja veuràs com no vé!

SEVERA (*Abraonant-se-li, perdent el seny*). Però, per què no vindrà, digues, veiam, o d'un revés et giro la cara a l'altra banda?

ROMAN (*Fugint, esporuguit*). No t'inflis, noia, no t'inflis! Perquè l'he vist entrar dins d'una carretella, fa un moment, amb una del *fado* senyor!

SEVERA (*Encarant-se-li*). Si sé que em menteixes, et rompré la crisma!

CUSTÒD. (*Que estona ha li feta gestes afirmatius*). Es veritat, és veritat... Vora l'Arc mateix! Jo també ho he vist!

DANIEL (*Rient*). Lo que és al comte, totes li agraden... *Fado* senyor i *fado* ordinari!

REPIC Ja l'he portat a Nova Cintra amb una ballarina que va raptar... Aquesta sí que és bona!

ROMAN La d'avui, semblava comedianta. Cabells tenyits i capa de vellut negre... Però la carretella tenia un blasó esmaltat.

DANIEL Devia ser noble!

SEVERA (*Deixant-se caure a un banc, pàllida, dents apretades, mirada fixa*). El lladre! El lladre! (*Agafant la bandúrria i cantant, amb una infinita tristesa*).

La qui té filles al món,
planyi les desgraciades;
les filles de la desgràcia
també varen neixe'honrades...

CUSTÒD. (*Mirant-se la Severa, amb els ulls rasos d'aigua*). Tu estimes al comte, Severa... Tu l'estimes?

SEVERA (*Posant la mà sobre el cap d'En Custòdia, que està aiaçat vora d'ella, i mirant-li els ulls*). Per què plores, Custòdia?

CUSTÒD. I tu, per què plores?

SEVERA (*Sordament*). De ràbia!

CUSTÒD. Ell no en fa cas, de tu... Piques massa alt, Severa... Tu ets una desgraciada... Com jo!... Com jo!...

REPIC (*Qui ha romàs vora el taulell amb En Daniel i En Roman, combinant alguna cosa*). Tu, Severa! Veiam què hi dius! Ens hem avingut tots tres... Amb qui de nosaltres vols anar aquesta nit? Tria! (*Amb aire d'aquell que els presenta*). En Daniel, En Roman, esquilador, que és ric com una truja, o En Repic, mestre de postes, vestit de pontifical.

ROMAN (*Fent dringar l'or en la* culebra). Apa, tria... Escolta com dringa!

DANIEL Si et faig peça, porto la guitarra!

REPIC (*Tot cofoi i presumit*). Arrepara'm bé... I no et dic res més! De les festes, gec nou flamant i esperó amb colradura!

DANIEL Apa, tria d'una vegada!

SEVERA (*Mirant-se'ls amb menyspreu*). De tots vosaltres, trio... (*senyalant En Custòdia*). Trio aquest!

TOTS TRES (*Amb espant*). En Custòdia?

SEVERA Sí, En Custòdia... I què? (*A En Custdia*). Aixeca't! Em quedo amb tu! Anem-se'n!

DANIEL Amb qui? Amb el ximple?

REPIC Això ho veurem!

ROMAN (*Fanfarró*). Vaia si ho veurem!

DANIEL (*Posant-se amb En Repic, davant de la porta, amb aire de desafiament*). Lo que és per aquí, no passes!

CUSTÒD. (*Traient-se el ganivet i volent embestir*). Ah! Murris!

SEVERA (*Allargant el braç, i deturant-lo*). Atura't! (*Arremangant-se i encarant-se amb els tres que li priven el pas*). Aparteu-vos d'aquí!

REPIC (*Pinxejant*). O un de nosaltres tres, o no passes!

SEVERA (*Arremangada, agafant un tamboret per la pota, amb un moviment selvatge*). Ah, sí? Raça de perdularis!... Em veieu el braç pelut i la sang als ulls, i encara embestiu, *trastos*! Aparteu's d'aquí! Ah, no? (*Empaitant-los amb el tamboret al puny*). Doncs ara veureu com les gasta la Severa!

REPIC i DANIEL (*Amb En Roman, fugint, apilotats, cap a la dreta alta*). Atura't, Severa! — Para compte! — Atura't!

D. JOAN (*Entrant, agafant per un braç a la Severa, a qui no reconeix, i llençant-la contra la paret de l'esquerra alta i girant-se cap als de la colla*). Quina raça d'homes sou que us deixeu pegar per una dona!

SEVERA (*Que avença, palpani-se el braç adolorit, en actitut de revenja, però reconeixent al comte i transformant la seva fúria en una gran rialla oberta*). Ah! Ja, ja, ja.

D. JOAN La Severa! Ets tu, Severa?

DANIEL (*Refent-se, al comte*). No ha estat res!

REPIC Li hem preguntat amb qui de nosaltres volia anar, i el dimoni de la *gitana* ha triat En Custòdia!

ROMAN L'esgarrapa-cristos!

DANIEL El sagristà!

REPIC Aquest ximple!

CUSTÒD. (*En un gran gest d'orgull, al comte*). A mi! A mi!

D. JOAN (*A la Severa, amb mala cara*). Has triat En Custòdia?... Doncs, hala!... Vés-hi!

SEVERA (*Amb violència*). No... No!

D. JOAN Vés-te'n amb ell! Ja us faré pas! Vés! Que s'atreveixi algú a tocar-te, sent jo aquí! Vés-te'n, et dic!

SEVERA Jo no he triat En Custòdia... Es mentida! No i no!

D. JOAN (*Brutalment, senyalant-li la porta*). Dic que te'n vagis! (*A En Custòdia*). Vés-te'n amb ella, Custòdia! Ningú et farà mal!
(*En Custòdia se l'emporta. La Severa es deixa emportar maquinalment, mirant al comte amb una barreja de recel i de ràbia*).

SEVERA (*En el moment de sortir a la porta, donant una empenta a En Custdia i llençant-se al coll del Marialva, apassionadament*). Ah, no! No! Amb tu sí que hi vinc! A tu sí que et trio, que et vull! A tu! A tu!

D. JOAN (*Fent-la estremir tota amb un gran petó*). Severa!

CUSTÒD. (*Que es llença a un recó, plè de dolor, esmaperdut, deixant caure els diners*). Encara no en tinc prou!... No en tinc prou!

SEVERA Amb tu, amb tu, amb tu!

FI DEL PRIMER ACTE

ACTE SEGON

Casa de la Severa, en plena Moraria. Entressol empostissat que dóna al carrer al qual comunica per tres esglaons. Al fons dreta, porta, amb tot el caràcter de les portetes del populós barri de bergants i gent de la vida, que habiten els típics carrerons del Capelao. Al fons esquerra, una finestra baixa, esquifida, corcada. Porta a la dreta alta que dóna a una alcova, amb una cortina de llustrina vermella, clavada al caire d'una biga que ressegueix la paret. A la dreta baixa, una calaixera vella; damunt, una capelleta tancada. A l'esquerra alta, una cantonera amb pisa. A l'esquerra baixa, un tocadoret, amb mirall oscillant i calaix. Al mig de l'habitació, un canapè de boga, una tauleta de centre, de tres peus, i tamborets. Per les parets, cromos, retrats, rosaris, faldilles i altra roba penjada en claus. Sobre la taula, una llumenera de tres blens, una caneca (espècie de munyidora o tupí) de pisa pintada de blau, i un joc de cartes. Cap al tard.

SEVERA (*Arrambada al bastiment de la porta del fons, guitarrejant i tarallarejant el* fado).
Tot allò que el *fado* inspira,
és l'únic que m'entreté;
el qui del *fado* es retira,
no sap lo que és viure bé...
(*Parant de cantar, mirant al defora i cridant*). Ep, Roc! Vina'm aquí, no fugis, home! Com segueix, la Mariona?

ROC Malament!

SEVERA A on vas, ara?

ROC A *boleyo*... A distreure'm!

SEVERA (*Mirant-lo als ulls*). Enlloc més?

ROC (*Titubejant*). Enlloc més!

SEVERA (*Encarant-lo, fixament*). Tu em menteixes. Jo sé a on vas.

ROC (*Compromès*). A on vaig?

SEVERA Sí. A on vas. Què hi portes aquí a la butxaca de la jupa?

ROC Res... El tabac... El mocador...

SEVERA Mentida! T'ho he conegut amb la cara, mal t'he vist! Què t'anaves empenyorar, digues?

ROC (*Dolorosament, avergonyit*). Les arrecades de la Mariona... (*Excusant-se*). No hi ha diners que arribin... L'apotecari s'ho menja tot...

SEVERA (*Anant a la caleixera i obrint un calaix*). Tu no saps que mentre hi hagin diners a casa meva, no s'empenyora ningú, a Moraria? Quan volies demanar per les arracades?

ROC Què sé jo!... Lo que me'n volguessin donar... Tot costa un ull de la cara!

SEVERA (*Llençant un xinxó d'or sobre la tauleta*). Pren. En tens prou?

ROC (*Ple d'alegria*). Un xinxó! Però si les arracades no ho valen!...

SEVERA Si no en tens prou, torna. Escolta: digues a la Mariona que, així que pugui, hi dono una escapada.

ROC Doncs, moltes gràcies, Severa!

SEVERA No has pas vist En Custòdia, per allà baix?

ROC (*Treient-se les arracades d'una caixeta de cartró que porta a la butxaca i deixant-les sobre la taula*). No.

SEVERA (*Seguint-li els moviments*). I ara... Què és això, Roc?

ROC (*Amb molta senzillesa*). Són les arracades. Te les deixo aquí.

SEVERA (*Ofesa*). Que potser et penses?... Guarda't això i ja vas carrer avall, tu i les arracades!

ROC (*Recollint les arracades*). Però...

SEVERA Que tinc rètol a la porta, per ventura?... Lo que jo dono, és ben donat... i de tot cor! Guarda't les arracades, corre.... (*abraçant-lo*). I fes una abraçada a la Mariona de part meva!

ROC (*Embuxacant les arracades, commogut*). Quan pugui, t'ho pagaré, Severa... I gràcies... (*Eixugant-se una llàgrima*). Pobreta! No en tenia cap més que aquestes...

ROMAN (*Sortint per la finestra i allargant el cap per a mirar a dintre*). Es aquí aquest *trasto* del Marialva?

SEVERA (*Rebenta, llençant-li amb fúria un topí de pisa que va a esmicolar-se a la paret*). No! Però hi sóc jo!

ROMAN (*Entrant, encara esporuguit*). Llamp de Déu! Si m'encertes, m'obres el cap!

SEVERA Què hi véns a fer aquí, gamarús?

ROMAN (*Amb fanfarroneria*). Vinc a veure si hi topo el comte.

SEVERA Per què el vols?

ROMAN Per inflar-li la cara.

SEVERA (*Després d'encarar-s'hi, girant-li l'espatlla amb menyspreu*). No tens prou barbes, per això!

ROMAN (*Esbravant-se*). Un cavall *cego*, el lladre! Quinze dobles de quatre en or, i dringant!

SEVERA Per què li compraves!

ROMAN (*Fora de sí*). M'ha robat com un *gitano*!

SEVERA Que no tenies ulls per veure-hi? Així, digues que el *cego* ets tu, i no el cavall! (*Amb un gest enutjat*). Ell no hi és, entens? Hala! El carrer és ample!

ROMAN No me'n vaig d'aquí, sense posar-li la vista a sobre!

SEVERA Posa-la al cavall, la vista, que bé prou la necessita.

ROMAN (*Amb aires de bergant*). O em torna les quinze dobles, o se les haurà amb mi! Poso mà a l'eina, i el marco, que hi haurà una mar de sang per aquestes pedres!...

SEVERA (*Mofant-se'n*). Ai fill, ves que no et tallis! (*Copejant-se la cama, a l'alçària de la lligacama*). També en porto, aquí, d'eina! Això tot és fanfàrria! Si veies el Marialva, queies en basca!

ROMAN (*Fent el valent*). Bé, bé, sí... Però, jo he entrat... i no em moc!

SEVERA Perquè t'han dit que ell no hi vindria, avui, a Moraria! Sinó, no entraves pas! Vaia un payet! Bé prou que us conec a tots, valents! (*Encarant-se-li i provocant-lo*). I després, per tu em basto jo, i per tres com tu! (*Fent un gest com si es volgués treure el ganivet de la lligacama*). Amb això, hala! Surt al carrer i avall com l'aigua!

ROC (*Interposant-s'hi*). Severa!

SEVERA (*A En Roc, mirant En Roman amb una rialleta d'escarni*). No tinguis por! No arribarà la sang al riu! No ho veus que està mort de por!

ROMAN (*Caient-li la bava*). Amb tu me n'aniria... Amb tu sí! A l'altra part del món! Ah, Severa! Tu t'ho perds! Et vestiria com una reina, i et treuria d'aquesta vida...

SEVERA (*Apoiada a la tauleta, fumant, i mirant desvergonyidament i amb mofa l'esquilador*). I què més?...

ROMAN I què més?... Que fóres la millor egua de cân

Roman. I pensa que en tinc de bones! Egües pollines, que solament una alaçana val més enllà de cent dobles!

SEVERA (*Amb la mateixa actitut i el mateix to*). I què més?...

ROMAN Vas tota cofoia amb el teu comte al pap, i al capdavall, si ho mires bé, encara corres el *fado* com les altres!

SEVERA I què més?...

ROMAN Que et creus que és una gran cosa ser la amiga del Marialva? Què t'ha fet ell, veiam! Ves si t'ha posat casa! Prou, prou... Ve a dormir a la teva! (*Bavosament i acostant-se-li*). Mentre que si tu vinguessis amb mi, Severa!... Solament el llit que tinc a casa, tot de *palu santu* i alt que s'hi puja per tres esglaons com una trona... (*Rient i fregant-se les mans*).

SEVERA (*A En Roc, que s'ha quedat mirant-la*). Deixa'm sola amb aquest taül, que li vull parlar.

ROC (*Mirant de mala manera a l'esquilador*). Sola?

ROMAN (*A En Roc, burlant-se'n*). Que tens por que la mengi?... Potser li guardaves les espatlles...

ROC (*Avençant cap a En Roman*). Sóc molt capaç per això i molt més! Enteneu?

SEVERA (*Emportant-se'n En Roc fins a la porta del fons*). Apa, vés. De seguida hi vaig, amb una escapada, a veure la Mariona. (*Tancant la porta, així que surt En Roc, i venint dreta cap a l'esquilador, i en un llenguatge repicat*). El comte no em treu d'aquí, perquè jo no vull! M'entens, tripes de Judes? Perquè jo no vull! Si jo me n'anés, com quedarien les altres? Qui les defensaria de la murrialla dels homes? Qui les treuria de la misèria? Llenço jo més grapats d'or per aquesta Moraria que ni tu ho somnies! La Moraria, no és aquí, ni allà... Es allà on jo sóc! Vagi allà on vagi, sempre va amb mi! La Moraria, sóc jo! El *fado* sóc jo! No malmeto sedes, ni em revento de rica, perquè hi ha molta fam i molta misèria... entens? Era això lo que et volia dir, cara a cara, perquè ho sabessis, tu, i tota la brutícia que t'aguanta! (*Amb un gran geste violent, senyalant-li la porta*). I ara, fora d'aquí! Arri, que la porta és ampla!

ROMAN (*Després d'un instant, filosòficament, encenent un cigar*). Noia, per aquest camí, no aniràs gaire lluny!

SEVERA (*Endreçant un arca de fusta vermellosa*). Apa, fora, que tinc feina a fer i no vull noses!

ROMAN (*Amb aire de qui aconsella*). Tanmateix ets ben tonta, noia! Què n'has de fer de les desgràcies dels altres? Que s'apayin! I que Déu els empari, ja que els va posar al món! Qui tingui feina que se la faci... *Apropant-se-li, bavós*). Si volguessis venir amb mi... Encara hi ets a temps...

SEVERA (*Agafant la llumenera i sortint per la dreta alta*). Arri enllà, fastigós! Ja t'he dit que surtis de casa!

ROMAN (*Continuant la conversa cap a dintre de la cambra*). No ho vols?... Pitjor per tu! (*Mudant de to*). Sembla que el Marialva no ve, avui? Ho sento! Perquè porto aquí un *xuri* de molles que li agradaria fer-hi coneixença... (*Treient-se la faca, obrint-la i provant-li el tall amb el dit, aixecant el braç amb la manta i fent l'acció de jugar una ganivetada*). I amb manta alemtejana, es treballa fi i de pressa!

SEVERA (*Des de dintre*). Fora, t'he dit!

ROMAN (*Guardant-se el ganivet i posant-se novament la manta a l'espatlla*). Ja me'n vaig, doná, ja me'n vaig! Però et juro que tindràs notícies meves! Abur! Ah! Ah! (*Sortint, amb una rialla*).

SEVERA (*Entrant, amb la llumenera encesa, deixant-la sobre la taula, i donant, de pas, una puntada de peu a la porta que l'esquilador havia deixat mal tancada*). Brut!

CUSTÒD. (*Al defora, cantant amb aire alegre*).

Ora, vai tu,
ora, vai tu
ora, vai, vai,

que jo ho vull i tu no, ai! ai!

SEVERA (*Molt contenta, com si l'esperés, obrint la porta*). Ets tu, Custòdia?

CUSTÒD. (*Apareixent, rialler*). Jo mateix.

SEVERA (*Fixant-se en un farcellet i una ampolla que porta En Custòdia*). Què portes?

CUSTÒD. (*Després d'haver mirat amb desconfiança a tots cantons, deixant ensems els paquets sobre la taula*). Vi, borregos i confitura. No m'has dit que vingués a sopar amb tu?

SEVERA T'ha donat l'encàrrec, el Ninxa?

CUSTÒD. Sí.

SEVERA (*Mirant-se'l, després d'un silenci*). Saps que ja

t'enyorava? Quants dies fa, que no en vèiem?

CUSTÒD. Vuit dies... (*Rient, amb riallа estrafeta*). Des d'aquella nit... Te'n recordes? (*Imitant el gest de la Severa, al primer acte*). Trio En Custòdia... (*Dolorosament*). I després... Després...

SEVERA Ja fa vuit dies?...

CUSTÒD. Ben cert.

SEVERA No has tornat més...

CUSTÒD. (*Amargorat*). Per què?

SEVERA Per què?... Ai, ai, per veure't!

CUSTÒD. (*Després d'un silenci, amb por*). I... com seguiu amb el comte?...

SEVERA Ja t'ho pots pensar! L'estimo com una boja! Vam anar a veure encorralar els *toros*, plegats. Ahir vam dinar a l'hostal de la «Rosa Carmesina»... Però, a les nits, cap a caseta... Ja no rodo per aquests carrers com una marcota... Un joc de cartes i la guitarra... Juguem a la brisca... I la nit passa en un instant...

CUSTÒD. (*Que se la mira amb una gran expressió dolorosa*). Trio En Custòdia!... I després... Després ve l'altre... Ah, Severa! Severa!

SEVERA (*Bruscament*). Sopem?

CUSTÒD. Però com és que tu, avui?...

SEVERA (*Amb senzillesa*). Com que el comte no ve, jo he pensat que ens podríem veure, Custòdia. Pots ben creure que t'ne posat llei i et sóc amiga.

CUSTÒD. On ha anat el comte?

SEVERA Què sé jo! No m'ho ha pas dit.

CUSTÒD. I tu has fet venir En Custòdia perquè et fes companyia... En Custòdia... El ximple... Veritat, Severa? (*Amb un somriure dolorós, i de fit a fit*). En Custòdia! Que pel carrer se'l mofen, l'apedreguen... En Custòdia!

SEVERA (*Amb curiositat*). Tu, escolta... Per què et diuen En Custòdia?

CUSTÒD. (*Ajudant a la Severa a parar unes estovalles sobre la taula*). Bé ho saps prou! Bé te la tinc ben contada la meva vida! Jo era sagristà, allà dalt, saps?, a la Collegiata de Guimaraes. De vegades, ens arribaven forasters per veure el tresor de l'església. Jo els acompanyava, entens?, i lo primer que els ensenyava era una custòdia de molt mèrit, tota de plata daurada... (*Estenent els braços*). Així, d'aquesta alçària... (*Imitant la seva pròpia veu, com qui recita*). «Vegin, senyors, aquesta rica custòdia oferida a la Mare de Déu,

pel canonge Gonçal Annes, l'any 1534...» I això sempre el mateix durant molts anys, continuament... La custòdia aquí... La custòdia allà... (*Rient molt conformat*). I em va quedar «En Custòdia» !

SEVERA (*Mirant-se'l amb ingènua estranyesa*). I tu te'n recordaves de tanta *retòlica*?... (*Imitant-lo*). «La custòdia oferta a la Mare de Déu, pel canonge...»

CUSTÒD. Hi ha llibres que ho porten.

SEVERA (*Molt contenta*). Ah! Saps llegir? Jo també! (*Portant un plat, que ha anat a buscar a la cantonera*). Ha quedat de dinar... (*Després d'un moment*). Però, digues, tu: com és que ja no ets sagristà?

CUSTÒD. (*Rascant-se el clatell*). Perquè... No ho vulguis saber! Desgràcies!

SEVERA Es per mor d'allò que diuen?

CUSTÒD. Veuràs... Tenia accidents... Queia ben llarg a terra... Després, quan m'aixecaven, tenia tota la boca plena de sang... (*En altre to, desfent el paquet que ha portat*). Té! Desfés la confitura... (*Continuant la narració*). Una vegada... Era per Pasqüa... S'havia acabat l'ofici, a l'església. Negrejava la nit i jo anava apagant els ciris. Quan m'enduia a la sagristia uns incencers encesos, se'm va tapar la vista, vaig sentir com una cosa que em pugés al cap i vaig caure tan llarg com era damunt les lloses del presbiteri... Era l'accident... Quan em van venir a buscar, tenia tota la cara cremada per les brases... (*Ensenyant-li la senyal de la ferida*). D'això em va quedar aquesta senyal... Veus? Mira.

SEVERA (*Aixecant la llumenera fins a prop de la cara d'En Custòdia*). Oi!

CUSTÒD. Després... (*Amb timidesa*). Es van perdre uns candelers de plata de l'església... Van dir que havia estat jo i em van agafar per lladre... (*Dolorosament*). Desgràcies!... Desgràcies!...

SEVERA (*Compadida*). Pobre Custòdia!

CUSTÒD. Vet aquí com vaig anar a parar a Moraria. I ara, perquè sóc el beneit, perquè faig aquesta cara, perquè sóc l'esgarrapa-cristos, el sagristà, el lladre... tots em coneixen... Tots saben qui és En Custòdia... Quan passo, em llencen bromades i m'empastifen amb femta del carrer... (*Amb una ganyota d'horror*). Tots se'n riuen, de mi! Tots se'n riuen!... Els uns, amb rialles de mofa que

em retrunyen aquí dintre... (*Imitant les expressions i les riallades dels altres*). Obren la bocassa fins a les orelles... Ah! Ah! Ah! Altres, és un riure de menyspreu, un riure que em rosega les entranyes i em fa pujar les sangs a la cara... Ah! Ah! Ah! Altres n'hi ha que em compadeixen i mal m'obiren, esclaten la rialla... una rialleta de pietat... Són els que tenen llàstima del ximple! Ah! Ah! Ah! (*Amb rancúnia*). Però les que més em dolen, les que em fan més mal, les que fereixen més profundament la meva desgràcia, les que em fan palpar el ganivet i venir les llàgrimes als ulls, són les d'escarni, les riallades d'escarni... Ah! Ah! Ah! Ah! (*Apretant-se amb les mans la testa desvariejada*). Mal llamp els mati! Mal llamp els mati! (*Aixecant-se, en una gran expressió de dolor, però volent riure, dissimular, i cantarolant*).

SEVERA (*Apropant-se-li, amb pietat*). Jo mai me n'he rigut de tu, Custòdia!

CUSTÒD. (*Deixant-se caure sobre la taula, abatut*). Brètols!

CISCA (*De fora estant amb veu plena d'aflicció*). Socors! Severa! Severa!

SEVERA (*Corrent al fons i obrint*). Què passa?

CISCA (*Entrant, esporuguida, el vestit esquinçat i la cara sagnant*). Severa!

SEVERA Què tens, Cisca?

CISCA En Daniel m'ha pegat, perquè no tenia diners per donar-li... M'estic morint, Severa!...

SEVERA (*Remugant, corrent al fons*). El canalla!

CISCA (*Deixant-se caure, feta una mar de llàgrimes, als braços d'En Custòdia*). Que en sóc de desgraciada! Ell ve al meu darrera... Si em troba, em mata! Tanca la porta, per la mort de Déu, Severa! Tanca la porta!

SEVERA (*Obrint de pal a pal la porta que la Cisca havia deixat ajustada*). Què vol dir, tancar la porta?... Oberta de pal a pal!

CISCA (*Afligida*). I si ell ve?

CUSTÒD. (*Amanyagant-la i eixugant-li la sang de la cara*). Pobreta! Pobreta!

DANIEL (*Apareixent a la porta del fons*). Que és aquí la Cisca?

SEVERA (*Privant-li el pas*). Fora d'aquí, gandul! Què és això de viure a costa de les dones, dropo! Fora d'aquí!

DANIEL (*Intentant pujar els esglaons*). Que no entraré?

SEVERA (*Agafant-lo pel coll*). Fora o t'escanyo, brètol!

CISCA (*Que es llença sobre la Severa, deturant-la per l'espatlla*). Severa! Severa! No me li facis mal...

DANIEL (*Reculant, en una actitud de covardia*). Està bé, dona, està bé! Per això no m'havies de clavar les urpes al coll!... Ja me'n vaig, dona, ja me'n vaig! (*Anant-se'n*). Això rai!

SEVERA (*A la porta, seguint-lo amb la vista*). Covard!

CISCA Li dono tot lo que tinc, ho pots ben creure... Però quan no en tinc, no haig pas d'anar a robar...

SEVERA (*Amb alegria, tancant la porta del fons*). Ara ja podem tancar la porta!

CUSTÒD. (*A la Cisca*). I et pot agradar un home així?...

CISCA De vegades estic dies i dies sense menjar, perquè no li faltin diners... (*Ficant-se a la boca, d'amagat, unes engrunes de pa*). Ahir no vaig dinar... Avui, tampoc...

SEVERA Soparàs amb nosaltres, Cisca!

CISCA (*Avergonyida, deixant caure a terra un mos de pa*). No tinc pas gana!

CUSTÒD. (*Omplint un got i donant-li*). Au! Un glop de vi...

SEVERA (*Obligant-la a seure*). Seu i menja...

CISCA (*Menjant, afamada*). No vol treballar... No guanya ni per tabac...

CUSTÒD. Tots tenim la nostra creu.

CISCA (*Plorant*). Així Déu se me n'hagués emportat, quan vaig donar aquest mal pas de fer-me amb ell!

SEVERA Menja i no ploris...

CUSTÒD. (*Filosòficament*). Desgràcies de la vida!

CISCA (*A la Severa*). Tinc el mocador xop de sang... Si em volguessis deixar el teu, Severa?...

SEVERA (*Encenent una cigarreta*). Es a la calaixera. Segon calaix de dalt.

CUSTÒD. (*Aixecant-se*). Ja el vaig a buscar.

CISCA (*A la Severa, quan En Custòdia se'n va*). M'ho he venut tot. Te'n recordes d'aquella cadena d'or, fineta, que portava al coll? (*Ensenyant-li el pit*). Qui sap on para! I la roba!... Tan bones robes que tenia!...

SEVERA (*Amanyagant-la*). Tot ho arreglarem... Com que no teniu enteniment... (*Veient En Custòdia, que ja ha tret el mocador de seda de la calaixera i*

que s'ha quedat mirant encisat la cambra de la gitana). Què fas aquí, Custòdia?

CUSTÒD. (*Amb un gran somriure d'encís*). Es la teva cambra...

SEVERA I el mocador?

CUSTÒD. (*Molt content, apropant-se el mocador al nas*). Ja el porto. Quina olor que fa d'aigua de Colònia... (*A la Cisca*). Té, Cisca.

CISCA (*Eixugant-se les llàgrimes*). Gràcies.

CUSTÒD. (*Sospirant*). Qui té amor, té passió.

CISCA I tu, Custòdia, no t'has fet mai amb cap dona?

CUSTÒD. (*Amb tristesa*). Mai... No n'he trobat mai cap que li agradés. (*Mirant a la gitana*). Oi, Severa? (*Dolorosament*). No n'he trobat mai cap... Mai!

SEVERA (*Agafant a En Custòdia, rient*). Seu, beneitó, seu!

CUSTÒD. (*Ja mig alegre, amb el got a la mà, llambregant encara la cambra de la Severa*). Es la teva cambra!

(*Se sent trucar a la porta del fons, familiarment*).

SEVERA Qui hi ha?

D. JOAN (*Des de fora*). Sóc jo. Obre.

SEVERA (*Molt alegra, corrent a obrir*). Ets tu?

CUSTÒD. (*Amb tristesa profunda*). Ah!

SEVERA (*Enretirant En Custòdia, qui, sense voler, li priva el pas*). Enretira't d'aquí, capsigrany! (*Obrint la porta al comte, somrient-li*). No t'esperava!

D. JOAN (*Entrant amb D. Josep, i adonant-se d'En Custòdia*). Quedes avisada. No vull veure més aquí dintre, aquest idiota.

SEVERA Es En Custòdia...

D. JOAN (*A En Custòdia senyalant-li la porta*). Hala!

SEVERA (*Al comte, espantada*). No fa cap mal a ningú, pobret!

D. JOAN (*Novament a En Custòdia, qui no es mou*). Fora, t'he dit!

SEVERA (*Amb aire resolut, davant del comte*). Què vol dir això? A casa meva hi entra qui jo vull! Des del sol, fins els gossos vagabunds! Deixa estar En Custòdia, que no et fa cap mal.

D. JOAN (*A En Custòdia, agafant-lo pel coll de la jaqueta*). Sents què et dic? Apa, avia't, talòs! Surt de casa! (*Arrossegant-lo*).

D. JOSEP (*Deturant el comte*). No val la pena d'enutjar-s'hi, Joan...

CUSTÒD. (*Qui agafa el braç de la Cisca i se l'emporta, gi-*

rant-se cap al comte amb un gran gest d'amenaça i rancúnia). T'haig de assenyalar per tota la vida! T'ho juro! T'haig de assenyalar!
(*Surten En Custòdia i la Cisca, pel fons*).

SEVERA (*Que s'ha quedat recolzada al canapè, molt pàl·lida, les mans tremoloses, fitant En Marialva*). Amb lo que tu ara m'has fet, si fossis un altre et partia la cara!

D. JOAN (*Serenament, treient-se la seva gran capa de gola de vellut i quedant en casaca de botons daurats i armilla de setí brodada, correcte vestuari de ball*). Però sóc jo!

SEVERA A on vas?

D. JOAN (*Amb la mateixa serenitat, asseient-se*). Que no ho veus? A un ball.

SEVERA (*Vehement*). Ah, sí? Vés-hi, vés-hi... Però jo et juro que en sortir tu, entra En Custòdia a casa meva.

D. JOSEP (*Asseient-se en el canapè, com aquell que ja està fet a escenes semblants*). Ja hi som. Bescanteu-vos sense compliments. Ja m'avisareu.

SEVERA (*Mirant-se el comte de dalt a baix, amb un somriure de més bon humor*). Ja estàs fet un bon perdulari! Cinturó de seda... i no et dic res. Mireu el fatxenda! Mai t'hi havia vist, de pontifical... I si vols que et digui la veritat, et trobo molt ordinari!

D. JOAN (*Flemàticament*). Dona'm un cigar.

SEVERA (*Tirant-li un cigarret*). Ball, eh?... Ball? I a on cau això, cara de boc?

D. JOAN Allà baix.

SEVERA A on?

D. JOAN (*Repetint*). Allà baix. (*A la Severa, posant-se el cigarret a la boca*). Vinga foc.

SEVERA (*Continuant a fumar, aboiada a la taula sense moure's*). Acosta'm el *tragandil*!

D. JOAN Avui no estic per caló. Parla que s'entengui.

SEVERA (*Desdenyosa*). Ai, fill, que tens por que et taqui?

D. JOAN Vaig al ball del Carvallal. Aquí a la vora. Abans d'anar-hi he volgut fer-te contenta, i he passat per aquí amb D. Josep.

SEVERA Perquè et veiés vestit de petrimetre. No te'n sento grat.

D. JOSEP (*Serenament a En Marialva, mirant el rellotge*). Et participo que són prop de les nou.

D. JOAN (*Aixecant-se i prenent la capa*). Anem. Comença a passar.

SEVERA (*Amb manyagaria, passant-li els braços entorn del coll*). De debò te'n vas, dolentot meu? Queda't una miqueta més!...

D. JOAN Quan sigui fora faràs entrar En Custòdia?

SEVERA No. Era per fer-te bobejar. (*Veient-li lluir una pedra al pitral de la camisa*). Alça! Quina pedra més rebonica em portes! Com se'n diu?

D. JOAN Carbuncle. Robí. Es moda.

SEVERA (*Llençant-se-li novament als braços*). Au! Una miqueta més... Treu-te la capa... Seu.

D. JOSEP (*Aixecant-se i mirant el rellotge*). Malament... Veuràs: entenem-se: si no vens, me'n vaig.

SEVERA (*A D. Josep*). I vés-te'n! D'on surt aquest taül, ara! No camines amb les teves cames? Doncs espavila't!

D. JOAN (*A D. Josep*). Quedem en una cosa o altra. Mira. Tu, te'n vas, dónes un tomb per les sales, i tornes aquí a buscar-me dintre d'una hora. Entesos?

SEVERA (*Tocant amb el colze a D. Josep*). Digues que sí, home!

D. JOSEP Bé, vaja: entesos. (*Embolcallant-se amb la capa i combinent-se, al mirall, la cabellera a la Saint-Simon*). Téns una pinta, Severa?

SEVERA (*Corrent cap a la cambra*). Prou.

D. JOSEP (*Al comte*). Fet i fet, no vindràs.

D. JOAN (*Amb bressa i enuig*). Digues a la marquesa que... Lo que vulguis: qualsevol gentilesa... Que no hi puc anar d'hora, com voldria... Inventa't una excusa... La venda d'un cavall, una cama trencada, un... diable de l'infern!, lo que se t'ocorri. I per a entretenir-la, fes-li l'amor, digues-li mal de mi, com tot bon amic, i després, dintre mitja hora o tres quarts, vina'm a buscar i sortirem plegats.

D. JOSEP Sens falta?

D. JOAN Sens falta.

D. JOSEP (*Dubtant*). Veurem...

SEVERA (*Portant la pinta*). Té.

D. JOSEP (*Pentinant-se, al mirall, durant les poques paraules que segueixen*). Bello!

SEVERA (*Passant les mans pels cabells del comte i despentinant-lo*). No necessites fer goig, que tu et quedes!

D. JOAN (*Apartant-la*). Estigues quieta, que m'afiganyes el corbatí!

D. JOSEP (*Acabant-se de pentinar i embolcallant-se amb la capa*). Ja estic llest. Fins ara.

D. JOAN D'aquí mitja hora, eh?

D. JOSEP (*Sortint*). Adéu!

SEVERA (*Que es llenca al coll d'En Marialva, petonejant-lo, mentre D. Josep surt*). Dolentot meu! (*Desbotonant-se el coll*). Saps que fa xafogor?

D. JOAN Obre la finestra.

SEVERA Ens veurien de fora.

D. JOAN Doncs despulla't.

SEVERA Me'n dono vergonya. Mai m'he despullat davant teu...

D. JOAN (*Amb mitja rialla intencionada*). Eh?...

SEVERA (*Esmenant, rient*). Amb llum, vull dir... (*Es treu el gipó, quedant amb les espatlles nues*).

D. JOAN Saps? Hi ha una *tienta* a la devesa del marquès de Nica.

SEVERA (*Amb alegria*). Una *tienta*?

D. JOAN Hi vols anar?

SEVERA M'hi portaràs?

D. JOAN Sí.

SEVERA (*Entusiasmada*). Una *tienta*! Amb tota la noblesa, oi?... Veuràs quina forca tinc! (*Posant-se d'espatlles al comte i en actitud de pegar un brou*). Sóc capac d'amarrar un *novillo* de cara!

D. JOAN (*Oui d'estona ha li està mirant les espatlles nues*). Tu, Severa! Què hi tens en aquest brac?

SEVERA (*Pujant-se la camisa, amb un moviment instintiu*). Res!

D. JOAN (*Insistint*). Veiam!

SEVERA (*Senyalant una crisma, a l'avantbrac*). Això?..

D. JOAN No, no... més amunt... Tapat amb les randes de la camisa... Veiam...

SEVERA (*Escorrent-se amb una pirueta*). No es pot veure! Si tu sabessis lo que és!

D. JOAN Veiam, dona: deixam-ho veure! No siguis tossuda!

SEVERA Endevina-ho.

D. JOAN Potser algun nom...

SEVERA (*Com aquell que juga a la corretgeta*). Fret, fret, fret...

D. JOAN Doncs, no sé.

SEVERA (*Descobrint la tatuatge de l'espatlla*). Es el teu blasó. Ve-t'ho aquí.

D. JOAN (*Encisat*). El meu blasó?

SEVERA Va ser una pensada meva... quan et vaig començar a estimar.

D. JOAN Ara fa vuit dies?

SEVERA Aviat farà un any.

D. JOAN (*Radiant*). Com s'enten... Ja fa un any que m'estimes? (*Mirant la tatuatge de l'espatlla*). I està ben fet. Les creus, els tretze bessants...

SEVERA En el blasó de debò són d'or, oi tu? Vol dir que ets de la noblesa...

D. JOAN (*Apassionadament, besant-la*). Bojota! Bojota!

SEVERA Me'l va fer la Cisca. Aquella que has trobat aquí.

D. JOAN (*Amb curiositat*). I on va ser que vas veure?...

SEVERA El blasó? A la portella d'una carretella teva que tu vas vendre al Fletxa. Te'n recordes?

D. JOAN Ah, sí!

SEVERA Doncs sí, va ser ella que me'l va fer. Té molta traça. Pobra Cisca! En Daniel li pega... (*Fitant al comte, amb tendresa*). Tu a mi no em pegaràs mai?... Mai?...

D. JOAN (*Aixecant-la a braços*). Jo t'estimo! T'adoro! Saps? Ens hem avingut amb el Vidigueira per fer-ne una. Demà, a l'arribada del ramat, cavalco davant dels mansos, esvero el cavall, clavo l'agulló als braus d'En Damas i li esgarrio la ramada!

SEVERA (*Entusiasmada*). Que bé, si tu m'hi portessis a la gropa! Porta-m'hi!... (*Es posa el barret calanyès*).

D. JOAN (*Recordant*). Ah, escolta! I la meva faixa vermella?

SEVERA (*Treient-la d'un calaix obert*). La vols veure? (*Ensenyant-li*). Ni s'hi coneix l'esquinçada... M'està bé el teu barret? (*Mudant de to i senyalant una taca negra que té al braç*). Mira... Veus això?

D. JOAN Una taca negra.

SEVERA (*Rient, donant-li una recolzada*). Vas ser tu, bèstia bruta!

D. JOAN Jo?

SEVERA Tu, tu! L'altre dia al cafè del Ninxa, quan em vas a tirar a terra.

D. JOAN (*Rient*). Potser sí... Bé, però: per què no hi vas voler anar amb En Custòdia? Jo us guardava la porta.

SEVERA I tu, per què no te n'hi vas anar amb l'altra?

D. JOAN Quina?

SEVERA (*Amoscada*). Sí, sí, fes l'orni! Qui no et coneix que et compri! Aquella marcolfa... La de la carretella, la dels cabells tenyits... La daixonces... l'altra!... Si jo sé que en tens alguna en el *fado liró*, et trinxo els ossos! (*Palpant-se el braç, adolorida*). Em vas fer mal, saps? (*Sarabandejant, provocadora, davant del comte*). Em vas tirar a terra, però no pas perquè siguis més valent que jo. Jo tinc més força.

D. JOAN (*Rient*). Tu?...

SEVERA (*En una actitud reptadora, jugant*). Que ho vols veure? Apa, maco, surt!

D. JOAN Tu? Més força?

SEVERA (*Abraonant-se-li*). Ara ho veurem!

D. JOAN (*Qui després d'un instant, la tomba sobre el canapè, mirant de petonejar-la*). Ho veus?...

SEVERA (*Damunt del canapè, vençuda i pregant*). Ai! no em facis mal!... Deixa'm aixecar...

(*Truquen a la porta del fons. Se sent un remoreig de veus, entre les quals es destaca la d'En Roman, el marxant de bestiar*).

ROMAN (*Al defora, amb altres*). Obre! Estafa! Surt al carrer!

D. JOAN (*En veu vibrant*). Qui hi ha?

ROMAN (*i els altres, fora*). Gitano! Lladre!

SEVERA Es en Roman esquilador. El conec amb la veu.

D. JOAN (*Mentre redoblen els trucs a la porta*). Avall! no vull obrir!

ROMAN Covard! Gitano! Surt aquí fora! Surt al carrer!

D. JOAN (*A la Severa*). Portes el ganivet?

SEVERA No surtis, que són molts!

D. JOAN (*Posant-se la capa i enrotllant-se'n una punta al braç*). No hi fa res! Els faig córrer a tots! (*Tomant a l'aire la faca que la Severa s'ha tret de la lligacama*). Dom... Depressa! Al marxant li vull senyalar la cara!

SEVERA (*Agafant un altre ganivet*). Si et veus perdut, xiula, que vindré!

(*El Marialva s'escorre, tancant la porta darrera d'ell. Gran xivarri, fora. La Severa, per una escletxa de la finestra, espia, ganivet al puny. Reboten cossos contra la porta; hi ha crits enronquits. De cop, la porta cedeix i apareix En*

Custòdia, ulls desvariejats ,manta alemtejana i faca oberta a la mà).

SEVERA (*Espantada*). Custòdia! Tu!

CUSTÒD. (*Esmaperdut*). L'he senyalat, al comte! L'he senyalat!

SEVERA (*Mal fixant-se amb les paraules d'En Custòdia*). Amaga't! Si ell et veu, et mata! (*Veient a En Custòdia que es fica a la seva cambra*). Aquí, no!

D. JOAN (*Entrant, sense barret, els cabells empastats de suor i una mà ensagnada*). Llestos!

SEVERA (*Qui no ha pogut impedir a En Custòdia d'entrar a la cambra*). Ah!

D. JOAN (*Deixant el ganivet sobre la taula i espolsant-se la sang*). M'han senyalat una mà! Dona'm aigua. (*Caminant cap a la cambra*). Eren set!

SEVERA (*Entravesant-se davant de la porta*). No! Per aquí, no!

D. JOAN No? Per què, no?

SEVERA (*Anguniejada*). Perquè no! Aquí no entres!

D. JOAN (*Enretirant-la per força*). Però per què?

CUSTÒD. (*Sorgint darrera la cortina, ganivet al puny*). Perquè jo sóc aquí!

D. JOAN (*Fent un salt enrera i agafant la faca*). Ah! (*Corren els dos per l'habitació, lluitant amb la faca oberta, En Custòdia defensant-se amb la manta alemtejana d'En Roman, el Marialva amb la capa*).

SEVERA (*Llençant-se entre ells per a descompartir-los*). No! No! No ho vull! (*Empenyent amb violència En Custòdia, fent-lo caure a terra, i estenent els braços davant del comte*). Custòdia! Fora d'aquí! I no entris mai més a casa! Fora d'aquí! Fora! Fora!

CUSTÒD. (*Aixecant-se i reculant fins a la porta amb les llàgrimes als ulls*). Severa! Severa!

SEVERA (*Violenta*). Surt!

CUSTÒD. (*Surtint, sanglotant i mirant-se la gitana*). Severa!

D. JOAN (*Sense entendre res*). Què ha estat això? Com ha entrat aquest ximple?

SEVERA (*Excusant-se*). No ho sé... Ha entrat... M'ha semblat que fugia i m'ha fet pena...

D. JOAN (*Fit a fit, brusc*). Entre tu i En Custòdia hi ha alguna cosa, Severa?

SEVERA (*Amb fermesa*). Res! Res! T'ho juro! Es un desgraciat! Un pobret ximple... que tothom l'apedrega i se'n mofa...

D. JOAN Menys tu!

SEVERA Perquè em fa llàstima.

D. JOAN Però tu li agrades molt!

SEVERA Què em fa!

D. JOAN I tu ets capaç qualsevol dia d'enamorar-te'n!

SEVERA (*Revoltada*). D'ell?

D. JOAN Precisament perquè és esguerrat, perquè és un beneit... Ah! Bé prou que et conec! Bé prou que et conec!

SEVERA Et dic que no, i que no!

D. JOAN Si jo ara et deixés, vull veure que et faries amb En Custòdia!

SEVERA (*Estremint-se*). Si tu em deixessis?

D. JOAN Tan cert, com!...

SEVERA Si tu em deixessis? (*Agafant-se al comte desesperadament*). Ah, no, no! Tu no em deixaràs! No podries! Digues que no em deixaràs! Jo em moriria!... Si em vols pegar, pega'm! Pega'm! Però no em deixis... Diga-ho! Digues que no em deixaràs mai!... Mai! Mai! (*Sentint-se en els cabells un petó d'En Marialva i mudant d'expressió amb una franca rialla*). Ah! Lladre del meu cor! Que t'estimo! Que t'estimo!

D. JOSEP (*Entrant per la porta mig ajustada, veient l'aldarull de l'habitació i la sang de terra*). Sang?... Què ha passat?

D. JOAN Ets tu? (*Amb serenitat*). Res! Uns brivalls que he tingut de fer córrer a ganivetades!

D. JOSEP (*Veient-li la mà ferida i apropant-se-li amb sollicitud*). T'han ferit?

D. JOAN (*Embolicant la mà amb el mocador*). Ca... D'esquitllentes.

D. JOSEP No tens enteniment!

SEVERA (*Veient el mocador tacat*). T'estàs escolant!... (*Anant-se'n a la seva cambra*). Vaig a buscar aigua...

D. JOSEP (*Al comte*). Veus? Més t'hauria valgut venir amb mi!

D. JOAN (*Amb curiositat*). Què hi ha de nou?

D. JOSEP (*A mitja veu*). Només el temps d'arribar i parlar a la marquesa. Quan li he dit que hi aniries més tard o que potser no hi aniries a cap hora, ha perdut el color, ha serrat les dents... i si no l'aguanto... Sols m'ha dit aquestes paraules: —Ah! D. Josep! Ja ho sé... Es per mor d'una gitana... Si és amic meu, vagi-se'n i porti-me'l! Després

ha escrit alguna cosa en aquest mocador i m'ha pregat que te'l portés... (*Donant el mocador al comte*). Els violins sospiraven allà a la sala groga...

D. JOAN (*Desplegant, a la llum, el mocador de randes i llegint, escrit amb llàpiç, en el cambrai*). «Vina... T'estimo...»

D. JOSEP (*Amb mal contingut entusiasme*). Oh! Estava preciosa! Una onada de fraks i d'uniformes la perseguia... Les goles altes, brodades de palmes d'or, lluïen al seu entorn... I ella, aliena a tot, pensant en tu, adorant-te, estimant-te amb desesperació, amb tota la seva sang sospirant per tu i desitjant-te! I les altres, i totes!... Què saps tu! Què saps tu!

D. JOAN (*Corrent cap a la Severa que entra i deixa sobre la taula un gerro d'aigua*). Què n'haig de fer de les altres, ni què m'importa tot això, si ja tinc aquesta!

SEVERA (*Plena d'alegria, deixant-se abraçar, encisada*). Ah!

D. JOAN Aquests ulls que van néixer per al sol, aquesta boca que va néixer per al *fado* i aquests braços que van néixer per a mi! (*Estrenyent-la amb tendresa*). Què n'haig de fer de les altres, Severa meva, si només tu ets capaç de commoure'm!

D. JOSEP Bé, però... No hi vas, decididament?

D. JOAN (*Fitant als ulls de la Severa*). Decididament, no hi vaig!

SEVERA (*En una explossió d'esbojarrada alegria*). Ah! No hi vas! No hi vas! Et quedes amb mi! (*Amb orgull*). Es meu! Tot meu!

D. JOSEP (*Posant-se la capa i el barret*). Mira que tothom t'espera, amb ganes de veure't... Ja veus que no és correcte...

D. JOAN Doncs, que em vagin esperant, caríssim! Jo passo la nit aquí! (*Abraçant a la Severa*). Severa! (*Donant-li el mocador que li ha portat D. Josep*). Demà, quan me'n vagi, llegeix lo que diu aquest mocador. Guarda'l bé! (*A D. Josep*). I tu, vés-te'n, D. Josep. I si t'ho pregunten, digues la veritat sencera davant de tothom: que el comte de Marialva, gran del Regne, després d'una baralla de ganivetades, passarà la nit amb una gitana!

D. JOSEP (*Sortint i tancant la porta d'una revolada*). Doncs, adéu!

SEVERA (*Apassionadament, llençant-se al coll del comte*). Que m'estimes! Que m'estimes!

D. JOAN Vina aquí, Severa. Vina aquí. Agafa la guitarra i seu a prop meu, ben a prop... junts, tots dos, cor amb cor... (*La gitana se li asseu als peus, preludiant amb la guitarra*). Es la planeta de Portugal, morir abraçat al *fado*! (*Apagant la llum, i amb la veu traspuant una fondíssima emoció*). Canta, Severa... Canta... Canta...
(*La Severa comença a cantar, dolçament; al comte de Marialva li espurnegen els ulls; el teló baixa lentament*).

FI DEL SEGON ACTE

ACTE TERCER

Un reduït pati d'entrada en el palau del comte de Marialva. Al fons, ampla portalada que dóna a un corredor, i en aquest corredor una porteta de servei, de gairó, amb una portella per on la vista s'escampa cap un ample pati descobert en el qual, aqueixa tarda, va a torejar-s'hi una «corrida» reial. Al fons esquerra, una berlina vella, època de Don Joan V, amb els daurats somorts i la pintura escrostonada, amb la part davantera de relleu i la caixa del cotxe pintada d'escorç en un bastidor; al pescant, un drap estès, ricament brodat, amb les armes dels Marialves, destinat a l'atzembla de les farpes. A la dreta alta, un ample portal que dóna al camp. A l'esquerra baixa, una escaleta, estreta, de pedra, amb corremà de ferro i dalt del replà, una porteta. Escampats pel pati o penjats per les parets, selles, guarnïments de genet i de brida. Llençada damunt d'un banc, la jaqueta del Marialva, de vellut, amb botonadura d'argent.

En pujar el teló, En Repic, fent dringar l'esperó de llautó, s'està arrambat al portal de la dreta contemplant el camp; En Daniel, abillat amb el seu vestit de mosso-de-forca, s'apreta els cordons vermells de l'armilla: D. Josep, vestit de «rejoneador», va treslladant les farpes d'una caixa a una arqueta folrada de brocatell groc, que el Negret, mosso d'estrep, aguanta sobre els genolls. Al defora es sentirà el cascavelleig dels carruatges que arriben i la remor de les veus dels postillons.

REPIC — Quina corrua de civines, carretelles, carrosses i berlines! Sembla un mercat de bestiar! (*Tot d'una, amb sobressalt, cridant al defora*). Ep! Tu, Meca! No t'arramblis massa, si no et partiré la cara!

DANIEL — (*Cridant cap al fons*). On és la meva faixa vermella?

FALUGA — (*Des del fons, tirant la faixa a En Daniel*). Aquí la tens! (*A D. Josep, molt enfeinat*). Senyor Don Josep!

D. JOSEP — Què vols?

FALUGA — El drap d'astracà per a l'atzembla de les farpes!

D. JOSEP — Què sé jo! El senyor comte ho deu saber.

FALUGA Precisament és el senyor comte que me'l demana. Diu que és al *bescante* de la berlina.

D. JOSEP (*Agafant-lo pel clatell i amorrant-lo a la berlina*). Doncs, si hi és, li trobaràs! Gira't cap allà, estúpid!

DANIEL (*Que es cargola la faixa i es posa la jaqueta de damasc vermell*). Un hom s'exposa a rompre's una costella, però demostra que té grapa!

REPIC (*A En Daniel*). Mai ho hauries dit que vinguessis a torejar de mosso-de-forca al pati del senyor comte de Marialva!

DANIEL (*Presumint*). Què li sembla, D. Josep?

D. JOSEP (*Mirant-se'l*). Bon mosso-de-forca! Ara, alerta amb les orelles del brau! Cita'l ben bé de cara a cara! I així que arrenqui per envestir i abaixi la testa, t'hi tires resolut, encaixant el cos entre banya i banya; t'arrapes a les orelles i deixa el brau que cabecegi, que ja hi acudiran amatents els altres mossos de la colla a subjectar-lo! (*Se senten, fora, els cascavells d'un carruatge que arriba*). Qui arriba?

NEGRET (*Corrent cap a la porta i obrint*). Es la carrtella del senyor pubill de Setúbal!

FALUGA (*Qui havia sortit a portar el drap de brocatell i torna*). El senyor comte em fa dir si D. Josep s'hi podria arribar.

D. JOSEP Agafa'm aquesta caixa de farpes i comença a passar davant meu!
(*D. Josep, surt pel fons, precedint a En Faluga qui porta la caixa de les farpes al cap*).

REPIC (*Corrent al fons i adonant-se de la portella*). *Agoita*, noi: des d'aquí es veu el pati!

DANIEL (*Pujant al fons*). Sí, que es veu!

REPIC (*Mirant enorescat*). *Clissa'm* això! Noi, quin bé de Déu hi ha al món! Arrenara'm quina riquesa de domassos pels balcons! Un d'aquells me'n convindria a mi per abrigar el cavall de vares! (*Adonant-se d'En Daniel qui es palpa els bracos i el cos en una gran expressió de tristesa*). Ei, Daniel! Què diantre estàs palpant?

DANIEL M'estic acomiadant de mi mateix! Per ara, encara estic sencer... D'aquí una mica, ja no ho estaré pas, tinga-ho per ben cert. Escolta, tu... Quantes tamborelles, poc més o menys, donaré pel cap del brau?

REPIC (*Amb gravetat còmica*). Segons, noi. Veuràs...

Per amarrar un brau, lo que es necessita és ser molt *bruto*. Tu serveixes.

DANIEL Gràcies.

REPIC Ets *bruto*... Ets un *baranda*, però la Severa ja t'ha escalfat l'esquena. I a mi també, per això. Te'n recordes?

DANIEL Prou me'n recordo. Per mor d'En Custòdia.

REPIC Que saps on para, la Severa?

DANIEL No ho sé. Des de que el comte la va treure de la Moraria, que no l'he vista més.

REPIC Ah, le'n va treure?

DANIEL Sí... Ara només es fa amb ell.

REPIC I on viu, ara?

DANIEL Viu en un segon pis, cap allà al camp de Santa Agna. Però m'han dit que era la mateixa de sempre. La Cisca la va anar a veure. Mocador vermell i arracades d'or... La mateixa Severa d'abans!

D. JOAN (*Des de fora, cridant*). Tu, Negret!

NEGRET (*Entrant corrents pel portal i sortint pel fons a la veu del comte*). Senyor comte!

REPIC Ja tenim el senyor comte aquí! M'arribo a la tartana amb un salt. Veiam si faig arramblar el Meca que està parat més avall!
(*Surt corrent pel portal de la dreta*).

D. JOAN (*Entrant amb D. Josep i parlant amb el Negret*). Aquí no entra ningú. No parlo amb ningú. No rebo a ningú. Ho tens entès? Digues al Faluga que em vingui a posar els esperons. (*El Negret surt pel fons corrent*). De pressa!

DANIEL (*Treient-se el seu barret castoreny*). Senyor comte!

D. JOAN (*A En Daniel*). Ja has vist el brau que et toca? Vés-lo a veure. Es un de *berrendo*, ull de perdiu, enjogassat i amb la divisa de Fonte-Boa. Apa!

DANIEL (*Sortint pel fons*). Ja hi vaig, senyor comte! Ull de perdiu?... Ull de vellut. Ai, mareta meva!

D. JOAN (*A D. Josep*). Estic tip de rebre convidats, de marcar llocs i de fer de comte amb tota aquesta gent! He deixat un substitut. La marquesa acaba d'arribar.

D. JOSEP Amb el marit?

D. JOAN Sola. El marquès no ha pogut venir.

D. JOSEP Un atac de gota?

D. JOAN Ca! Diu que s'ha quedat a casa a brodar canemàs.

D. JOSEP Pobre infeliç! Ahir, al ball dels Orangers... No t'ho he contat?

D. JOAN No.

D. JOSEP Anava mastegant fulles de rosa i ensenyant a tothom unes lligacames de la seva dona, amb una gran corona de marquesa brodada d'or per ell mateix!

D. JOAN (*Somrient*). Per què? No n'hi havia necessitat. La marquesa es basqueja prou per ensenyar-les.

D. JOSEP (*En una exclamació de protesta*). Oh!

FALUGA (*Entrant, amb uns esperons daurats, de torejar*). Senyor comte!

D. JOAN (*A En Faluga*). Posa'm els esperons.

D. JOSEP (*Donant a En Faluga*). Després, enduute'n aquest plomall. Jo ja vinc. A quin balcó has deixat la marquesa? (*Al de Marialva*).

D. JOAN Per aquí dalt.

D. JOSEP Hi haurà un escàndol! La marquesa, quan et vegi torejar, perdrà l'enteniment. Plora, riu muda el color, li cauen llàgrimes... Si hi hagués qualsevol recó des d'on et pogués veure sense que ningú se n'adonés...

D. JOAN (*A qui el mosso d'estrep acaba de civellar el darrer esperó*). Ella ha tingut la mateixa idea. Així és que hem resolt...

D. JOSEP Què heu resolt?

D. JOAN Em refio de tu. Abans de començar el cós, ella pretexta una migranya.... qualsevulla indisposició. Tu compareixes, et demana el braç i baixeu aquí...

D. JOSEP Aquí?

D. JOAN Fas tancar el portal i es prohibeix l'entrada a tothom... Deixes el Negret de guardià... La marquesa veu torejar el primer brau... Li tornes a donar el braç i l'acompanyes a la carretella.

D. JOSEP I per dur-la aquí, haig de donar la volta amb ella pel carrer?

D. JOAN (*Senyalant l'escaleta de l'esquerra baixa*). No. Teniu aquesta escaleta del servei. Baixeu-la i sou aquí.

D. JOSEP Però, al capdavall, veiam: quines són les teves relacions amb la marquesa?

D. JOAN Mira... Ni jo ho sé. Les relacions que es tenen amb una dona que un dia et busca, es tanca amb tu dintre d'un carruatge i et passa els cabells pel rostre com un núvol d'or perfumat! Es fatal. Les mans s'estrenyen... les boques es troben...

Un petó de més, un misteri de menys... Després, us acomiadeu... La carretella s'allunya... I cadascú segueix el seu destí. Es el petó sense conseqüències, el petó que no ens lliga, que es desfulla amb la facilitat d'una rosa i que ens deixa als llavis un regust de pecat. Aquí tens tu les meves relacions amb la marquesa. Res de més vulgar i de més fred. — Tens foc? (*Treient-se un cigar*).

D. JOSEP I quina impressió en portes d'aquest primer *rendez-vous*?

D. JOAN Primer i únic. La impressió de què la marquesa, per mi, no arriba a la punta de la xinella de la Severa.

D. JOSEP (*De repent, recordant-se'n*). Tens raó: i la Severa?

D. JOAN Què?

D. JOSEP Que vindrà aquí, naturalment. Ves quines ordres dones. Potser sigui perillós fer baixar la marquesa...

D. JOAN (*Serenament*). La Severa, no vindrà.

D. JOSEP Que no vindrà? Si ella sap que hi ha «corrida». ja la tens aquí!

D. JOAN No vindrà. T'ho asseguro.

D. JOSEP Ja ho veuràs.

D. JOAN No pot. L'he deixada tancada a casa.

D. JOSEP Tancada?

D. JOAN Aquí tens la clau.

D. JOSEP I per què la tanques, la xicota?

D. JOAN Què vols que faci? Si no la tanco, em fuig. Es la sang gitana que li corre per les venes. No he vist mai un desig més gran de llibertat, més gran selvatgeria d'independència!

D. JOSEP Si ella t'estima com una boja!

D. JOAN Doncs encara s'estima més el sol! Es la raça. Vol estimar, però vol ser lliure. Per gran que fos el seu amor, si l'amor l'empresonés, se'n deslliuraria. Es així. Potser plorant... potser amb el cor a trossos... però, és així!
(*Novament se senten cascavellejar cavalls*).

FALUGA (*Al portal de la dreta anunciant*). La berlina de la senyora Infanta Donya Agna!

D. JOAN (*A D. Josep*). Ah, quin oblit! M'he descuidat de marcar lloc a la senyora Infanta! Arriba-t'hi amb un salt, per l'amor de Déu!

D. JOSEP (*Cridant*). Un respall!

FALUGA (*Donant un respall a D. Josep qui es respalla,*

s'estira el corbatí i es compon la cabellera). Tingui!

D. JOAN Representa'm i excusa'm... I dona ordre que ningú entri aquí dintre! (*Empenyent a D. Josep qui es mira en un mirallet de butxaca*). Corre!... No t'entretinguis!... Ja estàs bé, home... Corre!... Corre!... (*D. Josep surt pel fons*).

ROMAN (*Al defora, disputant*). Com s'entén, no? Haig de parlar amb el senyor comte i hi parlaré! Sóc el Roman!

REPIC (*Entrant per la dreta*). Es En Roman esquilador, senyor comte! Li vol parlar per força!

D. JOAN (*Avorrit*). Bo! Ja tornem amb la cançó enutjosa de l'alaçà cec! Diga-li que entri.

REPIC (*Corrent cap al portal de la dreta*). Roman! Roman!

ROMAN (*Entrant*). Hola, senyor comte! Gràcies a Déu que ens veiem!

D. JOAN (*Amb amabilitat afectada*). Hola, Roman! Vós per aquí?

ROMAN Vinc a cercar les quinze dobles de quatre que el senyor comte em deu.

D. JOAN (*Fugint de l'assumpte*). I doncs, com anem de salut, Roman? Bé? (*Amb ironia, mirant-li una gran ferida característica i encara sanguinosa que En Roman porta a la cara*). Però, quin enorme xiribec porteu a la cara! Què us va passar, Roman?

ROMAN (*Mirant de reüll al comte i esbossant una mitja rialla forçada*). Va ser l'altra nit... Bé prou que ho sap el senyor comte. No necessita pas que li digui...

D. JOAN Quin trau més fenomenal! Això és un cop de ganivet, Roman, no ho negueu! Vaia si és un cop de *xuri a la borela*! Anireu marcat tota la vida! Es a dir que aneu, fora d'hores, per Moraria?... Vós, un home seriós, un *panan* arreglat, ricatxo, que es pot gastar un grapat de dobles en una calaverada?

ROMAN Prou garlar i prous romansos! Anem al cas. Jo lo que vull són les quinze dobles, en bon or, que el senyor comte em deu.

D. JOAN Amb una mica més se us emporten el nas, Roman!

ROMAN (*Començant-se a escalfar*). Va ser una gitanada! No me'n vaig d'aquí sense els meus quartets!

Un cavall «cego» per quinze dobles de quatre!

D. JOAN Jo ja us ho vaig dir que l'alaçà no tenia vista! Vós no em vareu voler creure... Us vareu entossudir en comprar-lo... Mireu... (*Senyalant En Repic que haurà anat al fons a cridar En Daniel i que, com ell, es mofa del marxant*). Aquí teniu dos testimonis... En Repic, illustre postilló, d'esperons daurats amb colradura i mocador fi d'Alcobaça, i En Daniel, mosso-de-forca, que avui debuta de cap de colla i farà una *pèga* de cara!

ROMAN (*Veient-los riure i encarant-se'ls-hi amb rancúnia*). Bon parell de murris!

REPIC *i* DANIEL (*A l'esquilador, protestant*). Ep, Roman! Això de murris!... Nosaltres murris, Roman?

ROMAN (*Furiós*). Però això és un *mossec* sense vergonya!

D. JOAN (*Molt serè*). No tant com vós us imagineu: és el negoci. I després, vós no hi perdeu res. Us dono la meva amistat. I l'amistat del comte de Marialva, per quinze dobles de quatre... és regalada!

ROMAN Sí, però...

D. JOAN (*Interrompent-lo, ràpid*). Encara més. Vós, Roman, quedeu autoritzat, durant quinze dies, de tutejar-me sempre que volgueu... Tu, aquí... tu, allà... lo que em sembla que dóna un cert to a un marxant de bestiar.

ROMAN (*Amb un posat un xic més amansit*). Però, seyor comte...

D. JOAN (*Tornant a interrompre'l*). Encara més. Vós sabeu que la paciència és un article que està molt car. Doncs bé: des de que heu entrat fins ara, ja he tingut trenta un motius per a bufetejar-vos trenta una vegades. I vós veieu la calma amb què us he escoltat. Això que tot es paga, en aquest món!

ROMAN La veritat és que...

D. JOAN I encara més, Roman! Us dono permís per veure la «corrida» al pati de casa meva, amb tota la ñoblesa de Portugal. I això, amic, bé val un cavall de cent dobles! Una entrada a l'ombra, a la contrabarrera, cama creuada, barret de gairell i breva encesa!... Vaja, Roman, que això us tempta: no ho negueu!

ROMAN (*Rient-li la mirada*). Es clar... és clar que em va bé... que m'agradaria...

D. JOAN Em sembla que després de tantes amabilitats, si fem bé els comptes, encara vós em deveu di-

ners! (*Tallant, amb un somriure, els moviments de protesta de l'esquilador*). Oh, no, no!... Descanseu, Roman! No us demano ni un xavo! Quedeu-vos el canvi! Vull ser generós! (*Allargant-li la cigarrera*). Voleu fumar, Roman?

ROMAN (*Gallejant infatuat, en mig de les riallades d'En Repic i d'En Daniel*). Tu lo que tens és molta llàvia, comte! (*Això, baix baixet, amb certa humilitat, a l'orella del de Marialva*). Senyor comte... Ja he engegat el tu...!

D. JOAN Sí, hom, sí! Quinze dies em podeu tutejar sense fer-ne més ni menos! (*A ambdós, En Repic i En Daniel, endossant-los al marxant*). Apa, nois: arregleu-me una contrabarrera per En Roman! I que us hi divertiu!

DANIEL (*Emportant-se'n l'esquilador*). I doncs? Encara som uns murris?

REPIC (*Amb un gest pinxesc, de tocar-li el ventre amb el dit, com una estocada*). Vaja, que heu estat de sort!

D. JOAN (*Després d'un moment, cridant-lo*). Psts! Escolteu, Roman!

ROMAN (*Baixant fins prop d'En Marialva*). Senyor comte...

D. JOAN (*Amb aire confidencial*). Em voleu comprar un altre cavall que tinc a la quadra, un poltre bragat, obert de pitral, una bona bèstia?

ROMAN (*Fugint alarmadíssim cap al mig dels dos bergants que se l'enduen, morts de riure*). Ca!... No, no, senyor comte! Això, no! Ja n'he tingut ben bé prou, amb una vegada! Mai més, mai més!

D. JOAN Paciència. No hi ha negoci a fer.

D. JOSEP (*Entrant pel fons*). Ja estic llest! He deixat la Infanta al balcó, recolzada sobre un ric tapís d'Arrayolos. (*Sentint la veu de l'esquilador, que surt pel fons amb els altres dos*). Què volia En Roman?

D. JOAN Venia a demanar-me quinze dobles que jo li devia, i allà on el veus, se'n va convençut de que és ell qui me les deu a mi! (*Mirant el rellotge*). Això està a punt de començar! Es precís anar a buscar la marquesa... Tén paciència, D. Josep. Mentrestant, m'arribo d'un salt a la cotxera a veure com se porta el rosset amb la brida nova.

MARQU. (*Apareixent, ricament vestida, al replà de la escala de l'esquerra i abocant-se a la barana*). Un moment! Sols un moment, comte!

D. JOAN (*Parant-se i descobrint-se*). Ah!

D. JOSEP (*Anant-la a rebre*). Marquesa...

MARQU. He deixat el Sotto-Mayor a mig contar una anècdota... No la vol acabar de sentir, D. Josep?

D. JOSEP (*Somrient*). Comprenc...

MARQU. I no s'oblidi de donar un tom a la clau. Podria baixar algú...

D. JOAN (*Al Faluga, tancant-lo al defora del portal*. Que ningú entri! Ho tens entès?

(*Don Josep puja les escaletes de l'esquerra i surt. Se sentirà el grinyolar del pany*).

MARQU. (*Escampant la vista entorn*). Aquest pati!... Quin enyorament! Aquí jugàvem quan érem petits... Se'n recorda? Després d'una «novillada» que fou el seu debut de cavaller i torejador... Tenia deu anys i jo vuit. Sé tots els recons de la casa... (*Adonant-se de la berlina*). Ah! La berlina vella! S'ha de restaurar, la pobreta! Tot tan ple de recorts... Ja fa tant temps!

D. JOAN Es cert, marquesa. Com ens hem envellit!

MARQU. (*Amb un somriure forçat i accentuant la frase*). Ens hem envellit?...

D. JOAN (*Esmenant*). Perdó. Com m'he envellit!

MARQU. (*Posant les mans sobre l'espatlla d'En Marialva*). Per fi, podem estar un moment sols, comte. Tinc tantes coses per dir-li! I volia escaparse'm... No ho negui... Això que fa vuit dies que no ens veiem!

D. JOAN Es veritat, marquesa. Fa vuit dies.

MARQU. Des d'aquell passeig amb carretella que vam donar plegats, la nit de la seva última «corrida»... La seva última *corrida*!... Ah! Les bogeries que jo vaig fer dintre la meva llotja! Són els meus nervis... (*Apretant-li la mà*). Miri com tremolo! — Me'n recordo tant bé! Portava un vestit color de foc amb rams de plata... I no sé per què, però vaig riure tant, vaig plorar tant, vaig entusiasmar-me tant, que tot el vaig esquinçar d'aquí sobre el pit... Quan ens vàrem tancar dins la carretella al desabrigarme... Ja ho va veure... Tot esquinçat...

D. JOAN Es cert, marquesa... (*Amb un somriure*). I jo vaig demanar-li perdó per haver vist entre la

filagarsa de plata i la seda esquinçada... un no-rès de pit... que no volia veure...

MARQU. Però que va besar, amorosament!

D. JOAN (*Amb còmica gravetat*). Oh, sí! Però recordis que tot seguit li vaig tornar a demanar perdó, marquesa.

MARQU. I des d'aleshores, en el curt temps de donar un parell de voltes de carretella quantes coses més vaig tenir de perdonar-li!

D. JOAN Consideri, doncs, lo que hauria passat, marquesa, si jo consento en donar dues voltes més...

MARQU. (*Apassionadament*). No se'n rigui, comte! Oh! Com jo l'adorava en aquells moments! Tenir-lo allà, als meus braços, meu, tot meu, sols meu, l'home que totes havien aplaudit, l'home que totes havien desitjat! Sap? Tinc una esgarrinxada a l'espatlla que em van fer els alamars de la seva jaqueta... (*Veient la jaqueta del comte sobre un banc*). Aquesta mateixa que hi ha aquí!... Quants petons s'hi devien perdre entre el vellut! Ja fa vuit dies! I feien córrer que jo era la seva amant...

D. JOAN Crec que ara no ho diuen pas, marquesa.

MARQU. No. Avui la seva amant és ben coneguda. (*En un desdenyós somriure*). M'honora molt, la successió.

D. JOAN Amant! Però si la marquesa no ho ha estat mai, la meva amant!

MARQU. No ho he estat mai? Doncs, què serà necessari fer més, per ser l'amant d'un home?

D. JOAN Lo que hi ha entre nosaltres, marquesa, és ben poca cosa... Un bes que es recull passant... Més aviat el petoneig de dues vanitats, que la besada de dues boques... Jo tornava de torejar, duia la sang bullenta i el sol cremant-me la pell... La marquesa, estava preciosa... Els seus cabells desfets, li clapejaven d'or la negror de la capa i em joguinejaven pels ulls com un perfum... el seu cos vibrava... D'aquella mitja hora de vida, vàrem extreure'n la més gran suma d'amor... I ens vàrem separar... Un petó de més, una ilusió de menys... Avui un somriure, demà una enyorança... Són els millors petons, els petons que no empresonen...

MARQU. (*Dolorosament*). Mentrestant, pel comte, bé n'hi han de petons que l'empresonen... El conec... El comte és com tot noble degenerat, qui per

buscar un amor, arriba a tots els rebaixaments... Li falta l'aristocràcia de la pell. Es rebaixa tant, tant, que ni la meva gelosia pot acompanyar-lo... (*En una transició, encarant-se-li*). Per què porta els cabells arran, com els *gitanos*? Serà per caprici d'*algú*?

D. JOAN (*Picat*). Marquesa...

MARQU. Fa dies, en el ball del marquès del Carvallal, vaig fer-li portar per D. Josep un mocador de randes amb dues parauels imprudents. Què n'ha fet d'aquell mocador? Vull que me'l torni! Certament que no haurà servit per a embenar-s'hi la mà ensangnada en alguna baralla nocturna...

D. JOAN. Com ho sap, marquesa?

MARQU. (*Agafant-li la mà*). Deixi'm veure la seva mà... Què és aquesta ferida? Ah, comte! No pot tenir secrets per mi... Segueixo tots els seus passos... Ho sé tot. La vida que porta amb postillons, marxants i *gitanos*...

D. JOAN Decididament, la marquesa és l'intendent de policia!

MARQU. (*Amb les mans sobre l'espatlla del comte i encarant-se-li*). Com s'ha rebaixat, comte!

D. JOAN Rebaixat?

MARQU. Té tendència per tot lo que és groller...Necessita restaurar-se, també, com la seva berlina... Com s'ha rebaixat, comte!

D. JOAN Rebaixat, per què? Perquè es conten de mi proeses de *gitano*, perquè corro les fires vestint jaqueta d'astracan i esperó daurat al peu esquerre, baratant com un marxant d'ofici? Marquesa, això és rebaixar-se? Perquè sóc l'ànima de les *ferras* de braus, envestiexo a cavall un brau de sang i el meno a la ramada com un ramador de raça camperola? Marquesa, això és rebaixar-se? Perquè dompto amb els genolls un poltre revés i el faig agenollar i aixecar-se, i lluir i caragolar-se només amb una cinta de seda lligada a la llengua? Marquesa, això és rebaixar-se? Perquè abraço els postillons com camarades; perquè vesteixo la jupa blava totes les nits; perquè sé guiar una civina rodolant revent arran del marge d'una giravolta i ningú porta com jo el cavall de vares? Això és rebaixar-me, marquesa? Perquè adoro el *fado*; perquè la meva ànima s'agenolla davant d'una guitarra que plora; perquè els meus ulls llagrimegen sentint

una veu que canta, perquè tinc cor, perquè sóc português? Això és rebaixar-me, marquesa? I si és cert que m'he rebaixat tant, tant, com podré, missenyora, malgrat i l'amistat dels *gitanos*, l'abraçada dels postillons, la faca dels marxants, com podré, senyora, ser galant al costat vostre, besar la vostra mà enguantada, ser noble, ser comte, ser cavaller? (*Besant la mà de la marqeusa amb la més exquisida cortesania*). Marquesa, això és rebaixar-me?

MARQU. (*Amb els ulls brillants i apassionadament*). Té raó! Ni que ho fos! Ni que ho fos! Es així com jo el vull... Jo pogués rebaixar-m'hi, també! Ser grollera, seguir-lo a les *ferras* de braus, cantar el *fado* i perdre'ns plegats!... Com una gitana, tenir el sol al cor i la perfídia als llavis! Li agraden les gitanes, veritat, comte?... Ah, si jo volgués! Si jo volgués! (*Llençant-se al coll del comte*). Perque l'estimo, comte! L'estimo! L'estimo com una boja!

D. JOAN (*Serenament, amb un somriure, collint de terra una varnilla de vori*). Marquesa... Una varnilla del seu vano.

(*Vibra el so de les caremelles que marquen al defora, el començament de les cortesies*).

MARQU. (*Amb un sust*). Ah!

D. JOSEP (*Entrant corrents*). D. Joan! De pressa! — Oh! perdó, marquesa... — Vés a muntar a cavall!

MARQU. (*Al comte*). Vagi... Jo em quedo per veure'l...

D. JOAN (*Sortint pel fons amb D. Josep*). Marquesa... Es un moment.

FALUGA (*A la Severa, cridant a fora el portal de la dreta*). No es pot entrar!

SEVERA (*Entrant d'una revolada i donant una empenta al mosso d'estrep*). Com s'entén no es pot entrar! Sóc la Severa! I la Severa és com el sol! entra a tot arreu! (*Treient el Faluga fora el portal, amb una puntada de peu, i tancant la portalada*). Arri, enllà, que és el teu camí!

MARQU. (*Agafant la capa del Marialva i embolcallant-s'hi*). La gitana!

SEVERA (*Sentint els clarins i corrent cap al fons, saltironant, i quasi tarallorejant les paraules*). Oh, quina sort! Encara hi sóc a temps! (*Adonant-se de la marquesa*). Ui! Qui és aquesta santa Anna

vella arrebossada de nou? Apa, *buenas*! (*Corre a la portella del fons*). Fixa't! Ja surt tota la colla! Tot just les cortesies! Ves qui em feia córrer! (*Baixant i dirigint-se a la marquesa*). El primer «toro» és pel Marialva, oi? (*Veient que no obté resposta*). Eh? (*Insistint*). Eh!?

MARQU. (*Arrambada a la berlina, secament*). Sí.

SEVERA (*Asseient-s'hi*). Sense compliments, que no m'escauen! (*Treient un cigarret, posant-se'l a la boca i encenent un misto a la sola de la xinella*). La madama no fuma?... No?... Doncs, és llàstima... (*Tarallarejant bo i mirant-se la marquesa, fixament*).

A rolinha andou, andou,
cahiu no laço-logo là ficou...

(*Aixecant-se, mirant cada cop més fixament la marquesa*). Tota la noblesa allà fora i aquesta marcolfa tancada aquí dins! Um!... (*De repent, com al qui se li acut una idea*). Atura't! (*Descarada, dirigint-se a la marquesa*). Vois-t'hi jogar que aquesta madama és una certa *flàvia* que jo sé! (*Veient que la marquesa es dirigeix cap a la porta, i tallant-li el pas*). I, ca!

MARQU. (*Erta, davant de la Severa*). Deixi'm passar!

SEVERA I, ca! Primer vull esbrinar una cosa! Després, sí: bon vent! (*Es treu del pit el mocador de randes de la marquesa, i, xiulant, li fa amb ell tota mena de babarotes passant-li a frec de cara*).

MARQU. (*Abalançant-se a la Severa*). Qui li ha donat aquest mocador?

SEVERA (*Molt contenta, fent un saltiró*). Es ella! Es ella! Vaia si és ella! No m'he equivocat! Estic de sort!

MARQU. (*Desesperadament*). Aquest mocador és meu! Dongui-me'l!

SEVERA (*Escorrent-se i mirant-se-la amb mofa per damunt de l'espatlla*). Ai, la delicada d'en tendre! Fuig del sol que t'encrostonaries la cara! — Doncs, és la madama, eh? Ara, almenys ens coneixem! Jo sóc la Severa, filla de l'atzar, néta de l'extravagància, aquella, saps?, l'altra, la de la vida, la que corre món, amb mocador vermell i ganivet a la lligacama; que es vesteix d'indiana i llença l'or a grapats; la que fa plorar els homes quan punteja la guitarra i els fa anar de morros quan els posa la mà a sobre! (*Mudant de*

to i encarant-se-li, amb insolència). Apa, dona, mira'm la cara i *arrepara* si jo tinc fatxa de permetre que una altra se'm posi davant de l'home que jo estimo!... L'esbotzo com aquell qui esbotza un pandero! M'hi tiro com un *juquel* rabiós! L'engego més alta que aquesta xinella! (*Treient-se-la i fent l'acció de llençar-la*). Quedem enteses! I ara, *pirén*! *Garu*!

MARQU. (*Amb llàgrimes de ràbia deixant-se caure en un banc*). Quina vergonya!

SEVERA (*Veient plorar la marquesa i apropant-se-li poc a poc, commoguda*). Arreplegui el mocador i eixugui-s'hi les llàgrimes! Què s'ha cregut! La gitana també té cor... No fa mal a una dona que plora... Tingui el mocador...

D. JOSEP (*Entrant pel fons*). Marquesa! El comte va a torejar!

SEVERA (*Sortint d'un recó i apareixent a D. Josep*). Ah, sí?

D. JOSEP (*Espalmat*). La Severa!

MARQU. (*Agafant-se al braç de D. Josep i emportant-se'l*). Emporti-se-m'en d'aquí, D. Josep! Acompanyi'm a la carretella! Depressa! Quina vergonya!

D. JOSEP (*Esfereït, sortint amb la marquesa pel portal de la dreta*). Però, com és això? Qué ha passat?

SEVERA (*Veient venir, pel fons, En Repic*). Hola, Repic!

REPIC Tu per aquí, Severa? Va a començar la funció!

SEVERA (*Molt contenta*). El comte m'havia tancat a casa... un segon pis... No m'he pogut aguantar! He sortit a la finestra, passava el carro d'una bugadera i m'he tirat daltabaix, damunt dels farcells!

REPIC (*Admiradíssim*). Damunt dels farcells! Ben jugada, noia, ben jugada! (*Mirant al fòrum*). Fixa't! Ja surt l'agutzil vestit de vellut negre! D'aquí un moment surt el Marialva!

SEVERA Saps?... He trobat En Custòdia pel camí. No m'ha pogut seguir: jo venia corrents i ell és coix. S'ha quedat endarrera. Però no pot tardar gaire. I si tu sortissis aquí a fora, Repic, *aveiam* si el veus...

REPIC (*Sortint pel fons*). I el faig entrar a veure la *corrida*...

CUSTÒD. (*Mig obrint el portal de la dreta i treient el cap*). Severa!

SEVERA (*Molt contenta*). Ah! Ets tu, Custòdia!... (*Emportant-se-l'en al fons*). Vina aquí! Vina aquí! (*Se senten aplaudiments, veus, remor, a fora*). Mira, el Marialva! (*Als de fora, amb entusiasme*). Apa, *aropos*, aplaudiu! Mira com les *fúfies* s'arrepengen per veure'l! (*Senyalant amb mofa*). Mira, aquella dels tirabuixons i de les llaçades vermelles! I l'altra *caixuré*... Així l'or se'ls tornés tinya! Mira, com s'enrajolen! (*Desafiant-les i arremangant-se*). Ah, barjaules! Baixeu aquí baix, si sóu capaces! Es meu! Tot meu! Aquesta nit he gegut sobre el seu pit!

CUSTÒD. (*Que s'aparta cap a la dreta baixa i mira, dolorosament, quasi llagrimejant, l'entusiasme de la Severa*). Tu estimes el comte perquè és valent! Jo també fóra capaç de saltar a la plaça!

SEVERA (*Sense fixar-se amb En Custòdia i mirant el pati*). Ei, *toro*! Ah! (*Sonen els clarins i es senten aplaudiments*). *Bravo*! Molt bé!

CUSTÒD. (*Prenent una expressió salvatgina amb un gran brill a l'esguard*). Jo també sóc capaç de saltar a la plaça! Així mateix... Esguerrat i tot... Si tu ho vols, Severa! Si tu ho vols!

SEVERA (*Treient-se'l del davant*). Fuig d'aquí, ximple! (*Cridant a fora*). Una altra farpa! De pressa!

CUSTÒD. Saltar a la plaça! Baralla'm amb el *toro* cos a cos! Clavar-li el ganivet a la nuca! Sóc capaç! Sóc capaç de fer-ho!

SEVERA (*Escarnint-lo*). Fuig d'aquí! Tu no ets capaç de res, sagristà! (*Girant-se cap al pati, mentre els clarins ressonen i els aplaudiments esclaten*). *Bravo*! Una altra farpa de cara! Hala, hala!

CUSTÒD. (*Treient-se la faca*). Barallà'm amb el *toro*! (*Llençant-se cap al fons*). Clavar-li el ganivet al bescoll!

SEVERA (*Deturant-lo, espantada*). Custòdia!

CUSTÒD. (*Agafant-la per un braç, enretirant-la brutalment i saltant a la plaça com una fera*). Sóc capaç! Sóc capaç!

SEVERA (*Baixant, agafant-se el braç, vençuda pel dolor*). Ai! (*Corrent cap al fons i caient als braços d'En Daniel, que entra*). Custòdia! Custòdia!

DANIEL (*Sostenint-la als braços*). Severa! Què ha passat?

SEVERA (*Plena d'entusiasme i al mateix temps d'angoixa*). En Custòdia que s'ha tirat a la plaça!

(*Al defora es sent una gran remor, veus, crits*)

REPIC (*Baixant del fons*). En Custòdia!

DANIEL Aquell ximple!

SEVERA (*Treient el cap i abalançant-se per la portella*) Deixeu-me'l veure! Salta la barrera! S'entravessa davant del cavall... (*Amb un crit*). Ah!

REPIC Ha malmès la sort al comte!

DANIEL (*Amb ànsia, mirant*). El Marialva ha estat revolcat!

SEVERA En Custòdia es baralla amb el «toro», la faca al puny! (*Plena d'entusiasme, cridant enfora*). Apa, valent! Clava-li en el bescoll! *Bravo! Bravo!* (*Donant un crit ronc i reculant, horroritzada*). Ah! Per terra! Ple de sang! (*Volent llençar-se a la plaça, deturant-la En Repic i En Daniel*). Custòdia! Custòdia!

DANIEL (*Aguantant-la*). A on vas, ara?...

SEVERA (*Forcejant*). Deixeu-me estar! Custòdia!

REPIC No hi aniràs!

SEVERA (*Amb violència*). Doncs, salveu-lo, covards!

DANIEL (*Agafant la gitana que forceja*). Severa!

D. JOSEP (*Apareixent pel fons i parlant als de fora*). Porteu-lo aquí al pati! Que ningú entri! Tanqueu les portes!

SEVERA (*Llençant-se a En Custòdia que entra ple de sang, sostingut per dos mossos d'estrep*). Custòdia! Tot ple de sang! Per mor de mi! Pobre Custòdia! Pobre bojot!

CUSTÒD. (*A qui ageuen sobre un banc, entossudit en redrecar-se*). He mort el «toro»! He mort el «toro»!

REPIC Malitsiga el sagristà! Ha esguerrat la sort al senyor comte!

D. JOSEP (*Anant-se'n pel fons amb En Daniel*). Una revolcada i prou!

SEVERA (*Agenollada vora En Custòdia, neteiant-li la sang de la cara i mirant-se'l amb una barreja de pietat i d'orgull*). Pobre Custòdia! Pobre bojot!

DANIEL (*Entrant novament i tancant la porta al seu darrera*). El «toro» ha caigut mort! Té la gola estripada! Molt bé, Custòdia!

REPIC Ha sortit amb la seva l'esgarrapa-cristos!

CUSTÒD. (*Asseient-se i rient*). Ha estat la faca! La faca!

D. JOAN (*Des de fora*). Custòdia!

DANIEL El comte!

D. JOAN (*Entrant pel fons, cec de ràbia*). On és, aquest brètol?

SEVERA (*Aixecant-se i apartant En Daniel i En Repic que instintivament amagaven En Custòdia*). Es aquí!

D. JOAN (*Encarant-la ple de pasme*). Severa? Tu! Com és això?...

SEVERA (*Cap al comte*). Es aquí! Apa, pega-li! Toca'l amb un dit, si goses!

D. JOAN (*Espalmat*). Però, tu defenses En Custòdia, Severa? He estat revolcat per mor d'ell i defenses En Custòdia? Aparta't d'aquí, o t'esclafo a la paret!

SEVERA Això ja ho veurem! Tu vols pegar a un home que està per terra ple de sang? I doncs, què n'has fet de la teva noblesa?

D. JOAN (*Tremolós*). Severa... si et poso les mans a sobre et faré mal! No em provoquis!

SEVERA En Custòdia és més valent que tu! Es l'esguerrat, el llepa-sants, el sagristà, però s'ha tirat a la plaça i ha degollat un «toro»! (*Treient-se la faca i llençant-la lluny per damunt del seu cap*). Té el ganivet! Apa, valent! Vés a fer lo que ell ha fet, i després torna i pegali, si goses!

D. JOAN (*Espantat, creuant els braços*). Però tu ets l'amant d'En Custòdia, per defensar-lo així?

SEVERA No! Però potser fóra més feliç amb ell!

D. JOAN Doncs, vés-hi! Hala! Vés-hi! Aquí el tens!

SEVERA I què? I què? Les presons no m'agraden! Vull el sol, la murrialla, ser lliure com el vent, esmolar la rialla i les xinelles, dir meu-a tothom, sense rei que em governi ni papa que m'excomuniqui; fent voleiar pel sol roent, vagabundenjant de carrer en carrer, el meu mocador vermell i la meva llibertat! Si em vols així, em prens... si no, deixa'm! D'or n'hi ha molt, de Severes només una! I això de pegar a En Custòdia, mentre jo sigui aquí, mai de la vida, covard!

D. JOAN (*Agafant-li un brac per a desviar-la, i amb violència*). Aparta't d'aquí, o et rompo un braç!

SEVERA (*Tirant-se-li a sobre com una fera*). Mai de la vida!

D. JOAN (*Qui lluita un moment amb ella*). Ah!

REPIC *i* DANIEL (*Volguent separar-los*). Senyor comte! — Severa!

CUSTÒD. (*Volent llençar-se damunt del comte però restant impossibilitat i adolorit*). No porto la faca!

D. JOSEP (*Cridant al fons*). Joan ! Joan !

SEVERA (*A qui el Marialva llença contra una paret*). Lladre !

D. JOSEP Joan ! Demanen que tornis a torejar ! Munta a cavall. Està per sortir un altre «toro» !

D. JOAN (*A la Severa, mig rient per força*). I ara... vés amb En Custòdia !

DANIEL *i* D. JOSEP (*Emportant-se el comte*). Senyor comte ! De pressa !

(*Al defora, remor de veus i aplaudiment i crits de «Marialva ! Marialva !»*

SEVERA (*Aixecant-se i anant a tirar-se contra el Marialva, qui surt entremig de D. Josep, En Repic, En Daniel i els mossos d'estrep*). El lladre ! El lladre !

CUSTÒD. (*Sostenint-la als braços*). Severa !

SEVERA (*Posant-se la mà al pit, anguniejada i caient, sanglotant, damunt la davantera de la berlina*). Ai, Custòdia, que ell m'ha mort !

CUSTÒD. (*Els ulls brillants d'amor, i la cara plena de sang, emportant-se-la de dret cap al portal de la dreta*). Deixa-ho córrer !... Ja em trobo més bé... Ara ets meva, molt meva... I jo t'estimo com la llum dels meus ulls... No ploris... (*Sortint amb ella per la dreta i emportant-se-la sanglotant*). Anem-s'en... Anem-s'en...

(*Al defora, al patí, romben els aplaudiments; se senten les caramelles. El teló cau*).

FI DEL ACTE TERCER

ACTE QUART

A casa de la Severa. Cap al tard. El mateix escenari del segon acte.

La Severa dorm sobre el canapè de palla, coberta amb una manta grollera. Per la portella oberta de la porta del fons, entra una claredat somorta, blavenca, de cap-al-tard. En Custòdia s'aixeca del tamboret, i s'apropa poc a poc a la gitana mirant-la amb tendresa.

UNA DONA (*Al defora, amb el seu pregó característic*). Llet... noies!

CUSTÒD. (*Agafant el gerro de sobre la taula i anant al fons per a rebre la llet*). Mig porró, només... Es troba més bé, gràcies. (*Deixant el gerro damunt de la taula i tornant al fons per a pagar*). Adéu... I ara, crida el pregó més baixet. Es perquè ella no es desperti.

LA DONA (*Allunyant-se*). Llet... noies!

CUSTÒD. (*Esguardant novament a la Severa i anant després a encendre la llumenera*). Pobreta!

LA DONA (*Ja lluny, pregonant*). Llet... noies!

CUSTÒD. (*Resguardant de la llum la cara de la gitana, mirant l'hora que és, pujant a un tamboret, rient, i monologant dirigint-se a alguna cosa que veu per la paret*). Sant Jordi et mati! Sant Jordi et mati!

SEVERA (*Despertant-se, ensonyada, asseient-se en el canapè, i fixant-se amb En Custòdia*). Què fas, Custòdia?

CUSTÒD. (*Rient*). Es una aranya! Mira-te-la... La veus? Tindrem sol.

SEVERA (*Seguint un seu pensament*). Tindrem sol!...

CUSTÒD. (*Que baixa de l'escambell i agafa el gerro de la llet*). Vols pendre la llet?

SEVERA No... (*Indicant la taula*). Dóna'm aquell joc de cartes.

CUSTÒD. (*Molt trist*). Vols tirar les cartes... Per què?

SEVERA Perquè sí.

CUSTÒD. (*Dolorosament, donant-li el joc de cartes*). Les

cartes diuen mentides... No hi creguis, Severa. No hi creguis.

SEVERA Veiam si el comte vindrà!

CUSTÒD. El comte?

SEVERA Sí. No t'agradaria que vingués? Així digues que tu no em vols bé?

CUSTÒD. (*Anguniejat*). Jo?

SEVERA (*Que ha repartit les cartes en piles, en creu, i les comença a descobrir, commoguda*). Set d'espases... Passió d'ànima... Rei d'oros!... Veus?... Ell sofreix!... Vindrà? (*Girant les altres cartes*). Sis de bastos... Aquesta nit... (*Tremolant en girar una carta*). Ai! Déu meu! (*Girant-la i rient-li els ulls d'alegria i contentament*). L'as d'espases! Vindrà! Vindrà!

CUSTÒD. (*Ple de tristesa*). L'as d'espases! L'as d'espases!

SEVERA (*Adonant-se, espantada, de la gran tristesa d'En Custòdia*). I tu no estàs content, de què vingui?... Content com jo, Custòdia?... (*Remirant les cartes per a assegurar-se'n*). Rei d'oros! Sis de bastos!... Aquesta nit! Aquesta nit!

CUSTÒD. No miris tan alt, Severa! Tu ets una desgraciada! Ell t'ha llençat com un goç, a puntades de peu! T'ha fet una creu a la porta! No tornarà mai més!

SEVERA (*Revoltant-se*). Per què m'ho dius, això, Custòdia? Per què m'ho dius? Tu no saps que m'entristeixes?... Que això és mentida?... Diga'm que ell m'estima! Corre... Digam-ho, Custòdia! Digues que encara pensa amb mi!... Digam-ho!... Si tu em fas de amic, digam-ho!... Digam-ho!

CUSTÒD. (*Adolorit, deixant caure la testa apesarada*). Ai, Déu meu! Sí que t'estima, Severa... Sí que t'estima!

SEVERA (*Després d'un silenci, apropant-se-li poc a poc*). Jo mai t'he fet cap petó... veritat, Custòdia? Mai...

CUSTÒD. (*En un encís*). Un petó!

SEVERA (*Besant-lo*). Té!

CUSTÒD. (*Rient i caient-li les llàgrimes*). Un petó!

SEVERA (*Mirant-lo*). De què plores?

CUSTÒD. Mai m'havia besat ningú! Mai de la vida!

SEVERA (*Espantada*). Mai?

CUSTÒD. Mai!

SEVERA No tens germanes?

CUSTÒD. No.

SEVERA Ni mare?

CUSTÒD. (*Estremint-se i contraient-se-li la cara en una gran expressió de dolor*). Mare! Mare!

SEVERA Que no l'has coneguda la teva mare?

CUSTÒD. Déu la perdoni... M'avergonyia a la cara!... (*Desbotonant-se la camisa i ensenyant un morat característic a l'entorn del coll*). Veus aquest morat? Aquí? Es d'una vegada que em volia enforcar... Per mor d'ella! Desgràcies! Desgràcies! Déu la perdoni!

SEVERA (*Amb sincer condol, mirant-se'l*). També va ser la meva mare la que em va llençar a aquesta vida...

CUSTÒD. (*Ple de pietat per la gitana*). Pobre Severa! Pobrissona!...

SEVERA (*Abraçant En Custòdia, commoguda*). Pobre Custòdia!

CUSTÒD. (*Després d'un instant, encara amb la veu trencada*). Es veritat... Mira... Saps? Volia dir-t'ho i...

SEVERA Què?

CUSTÒD. (*Amb una gran rialla*). Que ara seré molt ric.

SEVERA (*Mirant-lo amb llàstima*). Tu?

CUSTÒD. (*Satisfet*). Jo, jo... Saps aquella barraca dels Encants a on hi venen Sant-Cristos i Mare-de-Déus?

SEVERA A la cantonada. A prop de l'adroguer...

CUSTÒD. (*Amb orgull*). Doncs, és d'una tia meva.

SEVERA Qui? Una vella amb la cara plena de crostes que sempre està remugant a la porta?

CUSTÒD. (*Afegint, mot content*). Es tia meva! Ara li ha agafat una airada que s'ha ferit tota d'una banda. I com que ja no pot... em vol encarregar la venda... M'estima molt...

SEVERA (*Contemplant-se'l amb un gran aire de pietat*). Però, què hi entens tu, de vendre?

CUSTÒD. Jo també sóc firaire, quan convé. Hem quedat que ens trobaríem vora casa seva, al cantó de câl Beco, per parlar del negoci... (*Mirant el rellotge*). Són les vuit... Encara tinc temps.

ROMAN (*Des de fora trucant al fons*). Severa!

SEVERA (*Primer sobresaltada, però reconeixent la veu després*). Es En Roman. (*Alt, a En Roman*). Hi ha el baldó posat. Obre.

ROMAN (*Entrant i restant impresionat amb la pallidesa de la Severa*). I doncs, què tal? Com ha estat? Et trobes millor?

CUSTÒD. (*Responent per la Severa i mirant a l'esquilador per damunt de l'espatlla, dissimulant*). Ja està més bé.

SEVERA I gràcies per haver volgut pagar l'enterrament de la Mariona... Jo encara tenia aquí alguns quartos... Gràcies, Roman.

ROMAN La pobreta! Ves com se n'hi ha anat! A aquestes hores... (*treient-se el seu gran rellotge de plata*) ja deu ser enterrada.

SEVERA No la vaig poder anar a veure. Feia llit.

ROMAN (*Assentant-se en el canapè, al costat de la Severa*). Però, al capdavall, veiam: què és lo que has tingut, Severa?

SEVERA Què sé jo!

CUSTÒD. (*Amb el seu tarannà habitual*). Desgràcies!

SEVERA Havia anat a veure la «corrida» reial a casa el Marialva... Ve En Custòdia, i es tira a la plaça... Me'l porten plé de sang... El comte li vol pegar... i jo em barallo amb el comte...

ROMAN (*Rient*). Ja m'ho van dir!

SEVERA Lo cert és, que al tornar a casa, amb En Custòdia, al replà de la porta em va venir un cobriment de cor, que semblava que em moria! Vaig caure de cara a les rajoles...

CUSTÒD. Va començar a tornar-se groga...

SEVERA I em va agafar un dolor tan gran, que no em deixava respirar.

CUSTÒD. Va venir el metge!

ROMAN Ja fa tres dies, d'això.

CUSTÒD. Era aquesta hora, si fa o no fa.

ROMAN Jo hauria vingut més aviat. Però m'havien dit que no volies a prop teu sinó En Custòdia...

CUSTÒD. (*Amb desvaneixement, en una gran rialla oberta*). Només jo!

ROMAN Doncs, vaja... M'alegraré que t'adobis. (*Treient-se de la butxaca una bossa de punt, que farà dringar*). Et portava uns dinerons per si et feien falta... Deus necessitar diners... De més a més, l'enterrament de la Mariona... I la malaltia...

CUSTÒD. (*De mal humor, aixecant-se i encarant-se amb En Roman*). Gràcies, gràcies... Mentre em quedi una malla... Moltes gràcies.

ROMAN L'oferir no ofèn, Custòdia!

SEVERA (*Agafant a En Custòdia pel braç i fent-lo seure dolçament al seu costat, mentre parla amb el marxant*). Gràcies, Roman. Si algun dia en necessito... Per ara no... Gràcies.

ROMAN (*Sincerament, guardant-se la bossa*). Jo te'ls dava de bon grat. I no sé si èt digui lo que tenia per dir-te...

SEVERA Què em volies dir?

ROMAN (*Gratant-se el clatell*). Que... (*Titubejant*). Que jo visc molt sol, a casa meva... Cuidant només de les vinyes i de les egües... Una casota vella amb la llar-de-foc i el rellotge de sol... Quan un hi entra, se li glaça el cor... Una soledat que fa basarda... Hi falten uns ulls que ho assolellin tot, a casa meva! Una dona com tu, Severa!... Tu ets feta i pastada per mestressa de casa... Una dona que s'assegués vora el meu llit guitarrejant el *fado*... i em fes plorar!... Que també dóna alegria plorar, de tant en tant. Demà me'n vaig, a la matinada. He sentit a dir que ja no et feies amb el comte de Marialva... que ja havieu renyit... (*Amb tendresa, anant per abraçar-la*). Si tu volguessis venir amb mi, Severa...

CUSTÒD. (*Qui durant la parla de l'esquilador ha fet esforços per no tirar-se-li a sobre i a qui la Severa deté dissimuladament, no podent contenir-se més i encarant-se amb En Roman*). Ah! Brètol! Fora d'aquí! Fora d'aquí!

SEVERA (*Obligant-lo a seure*). Custòdia!

ROMAN (*Qui s'aixeca*). Però...

SEVERA No en facis cas, Roman! Es En Custòdia que m'estima molt... I si jo me n'anés amb tu, no em veuria mai més, pobret!

ROMAN (*A En Custòdia*). Jo sols me'n vaig, quan la Severa ho mani. Entens?

SEVERA (*Bruscament*). Mira... torna més tard, Roman... Més tard... I et tornaré la resposta...

ROMAN (*Aixecant-se, per anar-se'n*). Ja ho saps... Demà, de bon matí, me'n vaig. Pensa-t'hi bé, Severa... Pensa-t'hi bé!... Tens la fortuna a la mà... No la deixis fugir. Això de la vida, és un joc de cartes!

SEVERA (*Mirant les cartes de damunt de la taula*). Un joc de cartes!... (*Malagradosament*). Vés, vés! Torna més tard... O potser val més que... No, no. Vés, vés.

ROMAN Doncs... adéu, Severa! (*Posant-se la manta plegada sobre l'espatlla*). Passaré més tard. Pensa-t'hi bé... No et dic res més. Pensa-t'hi bé.

SEVERA (*Barrejant maquinalment les cartes*). Adéu!

(*En Roman surt; En Custòdia el segueix amb la vista*).

CUSTÒD. (*Qui es llença pantejant cap a la Severa, mal no acaba de sortir l'esquilador*). Severa! Te'n vas amb ell?... Tu ets capaç d'anar-hi!... Digues, Severa...

SEVERA (*Amb una gran rialla pacificadora*). I fuig!... Per enganya'l al cap de tres dies?

ROMAN (*Fora al carrer*). Hola, Cisca! Ja en torneu? (*Obrint la finestra i treient el cap*). Tu... Es la Cisca!

CISCA (*De mocador negre al cap, apareixent a la finestra*). Adéu, Severa!

SEVERA (*Aixecant-se*). Hola, Cisca! Que tal?...

CISCA (*Encara des de la finestra*). Morta i enterrada, pobra Mariona!

SEVERA Entra.

ROMAN (*La veu del qual s'allunya*). Adéu!

SEVERA (*A la Cisca, que entra*). L'han enterrada per la mort de Déu?

CISCA Sí. Al fossar...

CUSTÒD. Déu la tingui al cel.

(*La Severa creua les mans i prega silenciosament*).

SEVERA (*Amb un estremitut d'horror*). I la terra, estava molt freda?

CISCA No. Encara estava calenta del sol. El primer graiat de terra li he tirat jo... Diuen que dóna sort...

SEVERA Anava maca?

CISCA Portava les teves mitjes blanques i les teves faldilles.

SEVERA I les arrecades?...

CISCA Les hi volien treure, però En Roc no ho ha volgut. I ha baixat a la fossa amb arrecades i tot... Pobre Roc! Se'n despedia plorant a llàgrima viva abraçat amb ella... Creu que partia el cor!

CUSTÒD. (*Qui ha anat a buscar el barret i camina cap a la porta, per sortir*). Allò sí que era una estimació verdadera!

SEVERA (*Reparant l'actitud d'En Custòdia*). A on vas, Custòdia?

CUSTÒD. Són més de les vuit. Ja ho saps... Me'n tinc d'anar...

SEVERA (*Recordant-se*). Ah, sí!

CUSTÒD. (*A la Cisca*). M'arribo amb un salt fins al cantó de câl Beco... No te'n vagis fins que jo torni, Cisca!

SEVERA I no, home!...

CISCA Vés-te'n assossegat.

CUSTÒD. (*A la Severa, rient i mirant la paret*). Encara hi ha l'aranya... Mira... Demà tindrem sol!... Sempre és bo el sol... Escalfa la terra... Pobra Mariona! Pobreta!

SEVERA (*Després d'un silenci*). I el teu Daniel?

CISCA Ha trobat En Roc fet una mar de llàgrimes i s'ha quedat a fer-li companyia... Saps? Des de que s'ha mort la Mariona que ha canviat...

SEVERA Sempre passa així. (*Agafant de sobre la calaixera un defumador de llautó i sortint amb ell per l'esquerra baixa*). Vaig a buscar unes brases... (*Parlant des de dins*). Ja treballa?

CISCA Ha treballat seguit, ara... Avui, fins m'ha donat la setmanada... (*Aixecant la cortina de la dreta alta, i dirigint-se a la Severa que entra amb els encenalls encesos en el braseret*). Ai, tu! Encara tens el llit per fer!

SEVERA (*Posant el braseret sobre la caleixera*). Ara hi vaig... Vull posar-hi llençols nets de bugada... Em vols ajudar!

CISCA (*Rient*). I això? Que vindrà ell?

SEVERA He tirat les cartes i m'h. sortit que sí...

CISCA Jo em pensava que ja no t'hi feies, amb el comte?

SEVERA (*Abaixant-se per a obrir l'últim calaix de la calaixera*). Què sé jo! (*Aixecant-se*). Obre'm aquest calaix, que jo no puc! (*La Cisca ho fa*). M'hi vaig barallar per mor d'En Custòdia... El vaig avergonyir...

CISCA I ell?

SEVERA (*Treient roba del calaix*). Em va pegar!

CISCA (*Amb una forta convicció*). Et va pegar?... Doncs, és que t'estima!

SEVERA Agafa els llençols... Què sé jo! Lo que sé, és que des de que em va pegar, encara l'estimo més! Serà la meva perdició! (*Abraçant-se amb la Cisca, desanimada*). Ai, Cisca! Cisca! Que jo em moriré si no ve aquesta nit!

CISCA (*Animant-la*). Bah, bah, Severa!... Potser serà pitjor... Amb el teu gènit, si ell ve... A la més mínima t'hi abraones... Fores capaça de barallar-t'hi altra vegada... No et sembla, Severa?

SEVERA (*Apassionadament, sortint amb la Cisca per la dreta alta*). De la boca enfora el bescantaria... però l'estaria besant de la boca endins!
(*La cortina de llustrina cau darrera d'ells*).

DANIEL (*Entrant pel fons*). Cisca! Tu, Cisca!
CISCA (*De dins*). Sóc amb la Severa... Què vols?
DANIEL Ah, res, res!... No res! No surtis, no!... Es que no sabia on eres! (*Anant per sortir*). Adéu, Severa.
SEVERA (*De dintre estant*). Adéu!

DANIEL (*En sortir, topa amb D. Josep que entra i li imposa silenci amb el dit*). Senyor D. Josep!
D. JOSEP La Severa?
DANIEL Es allà dins amb la Cisca.
D. JOSEP (*Baixet, accentuadament*). Daniel... Escolta... Baixa carrer avall fins al peu d'aquell fanal... i espera al senyor comte... Diga-li que jo sóc aquí... La senyal perquè pugui entrar, és aquest finestró obert. Parlaré amb la Severa... Veuré lo que hi ha amb En Custòdia... Arreglaré les coses... I quan ell vegi llum... Ja ho saps! Hala!
DANIEL (*Sortint pel fons i tancant la porta*). Entesos D. Josep... Al peu del fanal!

D. JOSEP (*Acostant-se a la cortina de la dreta alta i cridant*). Severa!
SEVERA (*Sortint del quarto mig despullada, amb camisa i faldilles només*). Ah! Ets tu?
D. JOSEP (*Visiblement impresionat amb la grogor de la Severa*). I doncs, Severa... Què tens?
SEVERA (*Anant a apoiar-se a la taula i encarant-se amb D. Josep en una actitud provocadora*). Mira... Si véns per voluntat teva, queda't. Però si véns per encàrrec d'un altre, comença a pendre la fresca, que aquí hi ets de massa!
D. JOSEP (*Asseient-se al canapè*). M'han dit que estaves malalta i et vinc a veure.
SEVERA Fins ara?
D. JOSEP No he pogut... Hem estat fora, amb el comte... Acabem d'arribar de Villa-Franca. Hem assistit a una «tienta» de bestiar...
SEVERA (*Mossegant-se el llavi*). Ah! El comte ha anat a una «tienta»?
D. JOSEP Sí.

SEVERA (*Volent dissimular la commoció*). Bon bestiar, eh?...

D. JOSEP No ho creguis.

SEVERA (*Després d'un silenci, encarant-se-li*). Doncs, véns a veure'm?... I com me trobes?

D. JOSEP (*Mirant-se-la*). Més magra... Se't coneix més la verola...

SEVERA Ai, fill! Plata cisellada val més que la llisa!

D. JOSEP Necessites alguna cosa? Diners o... Ja ho saps!

SEVERA I, si en necessités, qui me'n daria?

D. JOSEP Jo... o el comte.

SEVERA (*En una explossió de ràbia concentrada*). Qui? Aquest!...

D. JOSEP (*Aixecant-se*). Severa!

SEVERA I tu et creus que li acceptaria ni una malla! Encara que m'estés morint de fam, entens? Que s'embutxaqui el seu or, si en té...! I si no en té, que vagi a enganyar gitanos, com acostuma!

D. JOSEP (*Amb posat conciliador*). Tu no tens raó, Severa. Recorda't que el vas provocar, que el vas bescantar... davant de tothom, de més a més! Tu no saps lo que ell t'estima! Que no veu altra cosa!... Que fa bogeries per tu!...

SEVERA (*Girnt-li l'espatlla amb desdeny*). Ja et conec herbeta, que et dius marduix!

D. JOSEP Tota la culpa de lo que ha passat, la tens tu... Veies que ell perdia el seny, i, per què li privaves el pas, per què el bescantaves davant de la gent?

SEVERA Perquè no m'agraden els covards!

D. JOSEP (*Espalmat*). Tu dius covard al Marialva... Tu no estàs bé del cap, Severa!

SEVERA Pegar a un home caigut a terra, ple de sang! Això no és una covardia? Quin mal li havia fet, En Custòdia?

D. JOSEP (*Acalorant-se*). La sort deslluïda! El cavall ferit! Tenir de torejar a peu!... Trobes que és poc, encara?

SEVERA Però tu no veies En Custòdia, ple de sang?

D. JOSEP I tu què n'havies de fer d'En Custòdia? Per què el defensaves?

SEVERA Perquè tinc cor!

D. JOSEP Perquè l'estimes!

SEVERA (*Amb violència*). Mentida!

D. JOSEP I la prova és que ara viviu plegats!

SEVERA (*Arborada*). Mentida! Mentida! No m'hi he juntat per res, amb En Custòdia! No hi tinc res que

veure, amb En Custòdia! (*Besant la creu dels dits*). T'ho juro! Ni així! Ni així! (*Indicant gens ni mica*). Quan necessitava un amic, quan tots em fugien, ell va ser l'únic que no em va deixar!... Va ser En Custòdia emparant-me, aixecant-me de terra, adolorida! I al veure'm sola vaig trobar-lo al meu costat. El vaig veure plorar quan jo plorava. El vaig veure sofrir quan jo sofria. Aquí, vetllant-me de nit sense altre llum que aquest quinqué... Mirant-me sempre... tremolant-li les llàgrimes als ulls... (*Agafant a la Cisca pel braç, al sortir del quarto aquesta, i fent-la seguir*). Que ho digui aquesta!... Digues-li a D. Josep lo que En Custòdia ha fet per mi... Digues-li que ell ha fet lo que no han fet els altres, perquè té més cor que tots ells plegats! Digues-li, Cisca! Digues-li!

(*D. Josep puja i obre dissimuladament el finestró*).

CISCA (*Commoguda*). Això és la pura veritat, D. Josep!

SEVERA (*Fora de sí*). Bé ho sé prou d'on ve, tot això! No m'ho neguis! El comte és tan miserable que fins té gelosia d'En Custòdia!

D. JOSEP Severa!

SEVERA (*Creixent-li la violència i amb el rostre congestionat*). Si tingués vergonya no et faria venir! Es un *gitano*, és un lladre, és un canalla! I a més de tot això, és un covard! L'home més covard que jo he vist en ma vida! Doncs, mira. Entorna-te'n, menteix-li, digues-li al Marialva, que jo em faig amb En Custòdia, que només estimo En Custòdia, que li perteneixo en cos i ànima; digues-li que les de la meva mena també tenim sentiments, i que ell no posi mai més els peus en aquesta casa, que no el vull veure mai més, i que si ve, li rompré la cara, per brètol, perquè ell és un brètol! un lladre! un canalla! un canalla! un canalla!

D. JOAN (*Que entra sense que se n'adonguin, resta parat a la porta, havent sentit amb pasme les últimes paraules de la Severa*). Severa!

SEVERA (*Adonant-se del comte, mudant repentinament l'expressió de ràbia en un gran somriure de passió i llençant-se-li als braços*). Ah! Dolent meu! Amor meu! Que si no arribes a venir, em moro!

D. JOAN (*Estrenyent-la amorosament*). Severa! Severa!

D. JOSEP (*Espantat*). Quina dona!

D. JOAN (*Rodolant amb ella sobre el canapè y besant-la com un boig*). Ah! Pobra Severa meva! Deixa'm mirar-te bé! Quins ulls tens més enfondits! Lo que tu hauràs sofert, bojota meva! Lo que tu hauràs sofert!

SEVERA (*Abraçant-lo i cobrint-lo de petons apassionadament*). Ara ets meu, tot meu, i no sortiràs mai més d'aquí!... Emporta-te-me'n a on vulguis!... Sempre perduts, perquè nosaltres som dos gitanos! Abraçats l'un amb l'altre, perquè nosaltres som el *fado*! Si em pegues... pega'm: jo et besaré! Quan vulguis plorar, tindràs els meus ulls! Quan vulguis riure, tindràs la meva boca! Però no t'en vagis mai més! Queda't amb mi! — Queda't amb mi! (*Aixecant-se amb un accés d'opressió sufocant*). Ai!

D. JOAN (*Afligit, sostenint-la als braços*). Què tens, Severa?

D. JOSEP (*Qui ja s'havia posat la capa i anava a sortir, corrent-hi*). Severa!

SEVERA (*Caient defallida sobre el canapè*). Res... No és res!

D. JOAN (*Abraçant-la i acaronant-la, ple de dolor*). Severa meva!

D. JOSEP (*A la Cisca que surt a la porta de la cambra*). Un got d'aigua, corre!

SEVERA Una sufocació... Una esgarrifança. Ja m'ha passat.

D. JOAN Vas en camisa... T'has refredat, dona... Tota tremoles... La nit és freda...

CISCA (*Portant un gerret d'aigua que la Severa recusa*). Vina a acabar-te de vestir, vina...

D. JOSEP (*Empenyent-la*). Vés-hi, Severa!

D. JOAN I per què no et fiques al llit?... T'adobaries, dona...

SEVERA (*Llençant-se de nou, en una bogeria, als braços del Marialva*). Si tu hi véns, sí!...

D. JOAN (*Desfent-se dolçament*). Ja hi vindré... Vés... Es sols un moment... Vull dir dues paraules a Don Josep... Apa, vés, Severa... Vés amb la Cisca... Deus tenir fred, criatura...

CISCA (*Emportant-se'n la Severa cap al dormitori, dreta alta, i baixant la cortina*). M'has de donar una coixinera neta...

D. JOAN (*Corrent cap a D. Josep, a baix*). Però... i En Custòdia? En Custòdia?

D. JOSEP Ella t'ha dat la millor resposta que et podia dar!

D. JOAN Sí, però... han viscut aquí, dessota del mateix sostre, tres dies i tres nits!

D. JOSEP No hi ha hagut res, entre ells! Te'n dono paraula de cavaller! No podia ser, home! Aquella cara esguerrada, aquella boca que riu quan vol plorar!... No! T'asseguro que no! No hi ha hagut res entre ells! Tu no saps la bella ànima que té aquell infeliç! Li ha vetllat la malaltia com un company fidel... Ha sofert amb ella, ha plorat amb ella el teu desamor! No s'ha mogut d'aquí, nit i dia, com un gos... Ha fet lo que havies de fer tu!

D. JOAN (*Admirat*). Ell? Tens raó! Aquest cap meu!... I encara que ella m'hagués enganyat... Si cada vegada l'estimo més! (*Alxecant-se i forçant la rialla*). Lo que ara necessito és alegria! I ella també... Pobra Severa! Tot venint he dit a En Daniel que portés alguna cosa per sopar... I vi i guitarres!... Arriba-t'hi, tu!... Ves si ho fas portar més de pressa!... Arriba-t'hi! (*D. Josep surt i tanca la porta; el Marialva, passat un moment, corre a la finestra del fons i crida*). D. Josep! (*D. Josep apareix a l'altra banda de la finestra*). Me'n descuidava... Què ha dit el metge?

D. JOSEP Que tenia una amenaça d'angina de pit.

D. JOAN Hi ha perill?

D. JOSEP (*Titubejant, compromès*). Sí... Es a dir... No ho sé...

D. JOAN (*Dolorosament*). Diga'm la veritat, per l'amor de Déu!

D. JOSEP Els metges de vegades alarmen...

D. JOAN (*Amb angoixa*). Ha dit que no hi havia remei?

D. JOSEP (*Vivament*). Ah, no!... No!... Això no!... Però que necessitava molt mirament... I que si es repetia l'atac... En fi, que es podia morir de repent...

D. JOAN (*Ple de dolor*). Ah!

D. JOSEP O venir-li un treball... Però és de creure que res d'això succeeixi... Assossega't... Pel demés, que no li donguessin commocions violentes... Res de fumar... I altres coses que ja et diré després. Torno de seguida.

D. JOAN (*Tancant la finestra i caient damunt del canapè,*

amb profundíssim dolor). Perduda! Perduda! (*Apretant-se el cap amb les mans desesperadament*). Si ella se'm mor!... Si ella se'm mor, seré jo que l'hauré morta!...

CUSTÒD. (*Entrant pel fòrum, molt content, tarallarejant el fado, i adonant-se, de repent, del Marialva*). Ah! (*Recula en un salt de defensa instintiva i volteja la taula, ulls fits en el comte, treient-se el ganivet*).

D. JOAN (*Després d'un moment encarant-se amb En Custòdia i apoiant-se-li, amb gran senzillesa*). Gràcies, Custòdia, per tot lo que has fet per ella. Són coses que no s'obliden mai a la vida! Gràcies.

CUSTÒD. (*Deixant anar el ganivet i caient sobre un tamboret, sanglotant*). Ai, Déu meu!
(*Al defora, se senten, alegrement, guitarres i bandúrries*).

SEVERA (*Entrant, molt alegre*). Sents? Guitarres i bandúrries! (*Reparant amb En Custòdia, que sanglota*). Ah! En Custòdia! Què tens, Custòdia? Què t'han fet?

CUSTÒD. (*Mudant el seu plor d'angoixa per unes grans rialldes de dissimulació i assenyalant la paret*). Res! No m'han fet res! Es... és l'aranya! (*Aixecant-se, rient, però amb les llàgrimes als ulls*). Adéu, Severa... Adéu!

SEVERA (*Espantada del riure convulsiu d'En Custòdia*). Custòdia!

D. JOAN (*Tallant el pas a En Custòdia*). No! Tu no te'n vas, pobre boig! Tu et quedes! Soparàs amb nosàltres! (*Assenyalant la faca d'En Custòdia, a terra*). Recull el ganivet que t'ha caigut! Tu, ets tant necessari, com jo mateix, al cor de la Severa... Recull el ganivet!

SEVERA (*Llençant-se al coll del comte, amb un gran petó*). Que ets bo!... Que ets bo, dolentot meu! Que t'estimo! Sí, sí, queda't, Custòdia! (*A En Custòdia, arrastrant-lo fins a prop d'ella*). Oi que et quedes, Custòdia? Pobre Custòdia! (*El Marialva i la Severa, asseguts al canapè; En Custòdia, a terra, als peus de la Severa*). Si tu sabessis les atencions que li dec i lo que ell ha plorat per mi! (*Faltant-li la respiració*). No sé què tinc! No em trobo bé! (*Se senten més guitarres*).

Sents? Les guitarres encara sonen! La Cisca ens està fent el llit, net de bugada... (*Amb una agitació creixent, els ulls tèrbols*). No sé què tinc!...

D. JOAN (*Espantat*). Severa!

SEVERA Vull cantar! Vull cantar! Dô'm la bandúrria, Custòdia!

CUSTÒD. (*Anant a buscar la bandúrria i mirant-se, afligit la Severa*). Déu meu! Déu meu!

D. JOAN (*Abraçant-la i besant-la com un boig*). Tu no estàs bona, Severa... Què tens?... Diga-m'ho, amor meu!...

SEVERA (*Agafant la mà del comte*). Tu m'estimes. Oi, que m'estimes? (*A En Custòdia, que li dóna la bandúrria*). I tu també, Custòdia!

D. JOAN (*Volguent-li pendre la bandúrria*). No cantis... Tu no estàs bona! Dóna'm la bandúrria!

SEVERA (*Començant a tocar*). El meu *fado*! Almenys si em moro, deixaré el meu *fado* perquè es recordin de mi!

D. JOAN (*Amb una infinita pena, mirant-se-la*). Severa! No diguis això! No ho diguis! Que estàs pàllida, Severa!

SEVERA (*Amb visible esforç, però amb la més profunda commoció, cantant entre el Marialva i En Custòdia*).

Sempre he estat desgraciada,
des de que al món vaig venir;
ja que plorant vàreig néixer,
almenys cantant vull morir.

(*Quan acaba de cantar, el cap li cau endarrera, la bandúrria se li escorre de les mans i cau, sorollosa, a terra*).

D. JOAN (*Volguent redreçar-la, desesperat*). Severa! Severa meva! Què és això?... (*Se li tomba el cap*). Severa! Sóc jo! No em sents?

CUSTÒD. (*Reculant, aterrat, amb els ulls fits en la gitana, apretant-se el cap amb les mans*). Es morta! Es morta!

CISCA (*Precipitant-s'hi*). Severa!

D. JOAN Severa meva!

(*Més a prop, se sentirà la serenada de guitarres i bandúrries*).

REPIC (*Entrant pel fons, rient*). Aquí va el sopar! Molls a la brasa! Ara gresca fins a la matinada!

CUSTÒD. (*Cridant amb paúra*). Veniu! Morta!

TOTS (*Precipitant-se*). Ah!

D. JOAN No! Morta, no! No pot ser! Severa! Ai, cor meu! No et vull pas perdre! No em sents? Sóc jo! Sóc jo que et crido!...

D. JOSEP (*Cridant*). Un metge! (*Empenyent a En Ninxa*). Vés-hi! Corre! De pressa!

D. JOAN Un mirall!

DANIEL *i* REPIC (*A la Cisca*). Un mirall!

CISCA (*Donant el mirall a En Custòdia*). Té!

REPIC La més gran *fadista* de Moraria!

D. JOAN (*Agafant el mirall i posant-lo arran de boca de la Severa, ple d'esperança*). Ai, si ella se'm mor, què serà de mi! Veiam... Deixeu-me veure... Vora el llum, vora el llum! (*Tothom s'arrastra darrera del Marialva i En Custòdia, fins a l'altre estrem de l'escena, a on hi ha la llumenera de tres brocs*). Morta! Morta!

TOTS Morta!

(*El Marialva i En Custòdia es llencen sobre la morta; la Cisca va a encendre els ciris de l'oratori*).

D. JOSEP Ha mort el *Fado*!

CISCA (*Que recull la bandúrria i es disposa a sortir, sanglotant*). A on vas Daniel?

DANIEL (*Prenent-li la bandúrria i sortint, tancant la porta*). A dir a Moraria, que la Severa és morta!

ROMAN (*Fora*). Severa! I doncs, la resposta? Es pot entrar? (*Obrint la porta i restant aterrat*). Ah!

D. JOSEP (*Assenyalant la Severa*). Es morta!

(*L'esquilador, religiosament, es treu el seu mocador de quadres, d'Alcobaça, s'agenolla i prega*).

D. JOAN *i* CUSTÒDIA (*caient als braços un de l'altre atuïts pel dolor*). La nostra Severa! La nostra Severa! (*Repic i D. Josep, estenen la morta sobre el canapè. En Custòdia i el comte ploren abraçats. La Cisca continua encenent els ciris de la capelleta; el marxant, prega agenollat*).

DANIEL (*Al defora, cantant, amb un profund sentiment, acompanyant-se amb la bandúrria, dolçament*).

Ploreu, fadistes, ploreu,
que la Severa s'ha mort...

CAU EL TELÓ

Barcelona, 1910.